

HJÄLPMEDEL FÖR VUXNA MED AUTISMSPEKTRUMTILLSTÅND I ARBETSLIVET

EN KVALITATIV STUDIE OM PROFESSIONELLAS UPPLEVELSER OCH
ERFARENHETER AV HJÄLPMEDEL

FELIZIA MÖLLER
LOUISE ROSENLIND

Examensarbete i Handikapp-
och rehabiliteringsvetenskap
61-90 hp
Socialpedagogiskt arbete inom
funktionshinderområdet
April 2022

Malmö universitet
Hälsa och samhälle
205 06 Malmö

HJÄLPMEDEL FÖR VUXNA MED AUTISMSPEKTRUMTILLSTÅND I ARBETSLIVET

EN KVALITATIV STUDIE OM PROFESSIONELLAS UPPLEVELSER OCH
ERFARENHETER AV HJÄLPMEDEL

FELIZIA MÖLLER
LOUISE ROSENLIND

Möller, F. & Rosenlind, L. Hjälpmedel för vuxna med autismspektrumtillstånd i arbetslivet. Professionellas upplevelser och erfarenheter av hjälpmedel. *Examensarbete i Handikapp- och rehabiliteringsvetenskap 15 högskolepoäng*. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, institutionen för socialt arbete, 2022.

SAMMANFATTNING

Autismspektrumtillstånd (AST) är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som kan påverka personens vardagsliv, arbetsliv och relationer som kräver social interaktion. Syftet med vår föreliggande studie var att undersöka hjälpmedels påverkan för en ökad delaktighet och självständighet för personer med autismspektrumtillstånd ute i arbetslivet utifrån ett personalperspektiv. På senare år har forskningen blivit bredare inom detta område, däremot finns det fortfarande kunskapsluckor gällande kognitiva hjälpmedel på arbetsplatserna och erfarenheter utifrån personalperspektiv. För att belysa personalens erfarenheter om hjälpmedels påverkan för personer med autismspektrumtillstånd har vi valt en kvalitativ forskningsmetod med semistrukturerade intervjuer. Professionernas erfarenheter och upplevelser i vår studie visar på att hjälpmedel har en betydande påverkan för att individer med autismspektrumtillstånd får en ökad känsla av delaktighet och självständighet i arbetslivet. Vidare visar vår studie att med stöd av hjälpmedel finns det en ökad chans att personer med autismspektrumtillstånd behåller sin anställning. Tack vare insamlad empiri skapas kunskap och ett tydliggörande kring ämnet. Uppsatsen visar även vikten av att arbetsgivaren samt kollegorna har förståelse och medkänsla för personer med autismspektrumtillstånd samt att arbetsgivaren har möjligheter att ge rätt stöd för att medarbetaren inte ska uppleva negativa erfarenheter.

Nyckelord: Autismspektrumtillstånd, autism, arbetslivet, delaktighet, självständighet, hjälpmedel.

AIDS FOR ADULTS WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER IN WORKING LIFE

A QUALITATIVE STUDY ON PROFESSIONALS EXPERIENCE OF AIDS

FELIZIA MÖLLER
LOUISE ROSENLIND

Möller, F. & Rosenlind, L. Aids for adults with autism spectrum disorder in working life. A qualitative study on professionals experience of aids. *Degree of Bachelor of Science with a Major in Disability and Rehabilitation Science, 15 Credits*. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of Social work, 2022

ABSTRACT

Autism Spectrum Disorder (AST) is a neuropsychiatric disability that can affect a person's daily life, work life and relationships that require social interaction. The purpose of our present study was to investigate the impact of assistive technology for increased participation and independence for people with autism spectrum disorders in working life from a staff perspective. In recent years, research has become broader in this area, however, there are still knowledge gaps regarding cognitive aids in the workplace and experiences from a personnel perspective. To shed light on the staff's experiences of the impact of assistive technology for people with autism spectrum disorders, we have chosen a qualitative research method with semi-structured interviews. Professionals' experiences and experiences in our study show that aids have a significant impact on individuals with autism spectrum disorders having a feeling of increased participation and independence in working life. Furthermore, our study shows that with the help of aids, there is an increased chance that people with autism spectrum disorders retain their employment. Thanks to collected empirical data, knowledge and clarification about the subject is created. The essay also shows the importance of the employer and colleagues having understanding and compassion for people with autism spectrum disorders and that the employer has the opportunity to provide the right support so that the employee does not experience negative experiences.

Keywords: Autismspectrumdisorder, autism, working life, participation, independence, aids.

FÖRORD

Vårterminen 2021 slutförde vi vårt fördjupningsarbete “Hjälpmedel för vuxna med autismspektrumtillstånd på arbetsplatsen” (Möller och Rosenlind 2021). I fördjupningsarbetet som var en litteraturstudie konstaterade vi att det saknades forskning inom området hjälpmedel i arbetslivet för personer med autismspektrumtillstånd. Efter praktikperiod samt arbetslivserfarenhet inom LSS-boende och resursteamet blev vi intresserade att fördjupa oss ytterligare i ämnet. Vi blev intresserade av om och i så fall hur, hjälpmedel kan användas i socialpedagogiskt arbete för att stärka självständighet och delaktighet i arbetslivet för personer med autismspektrumtillstånd.

Våren 2022 var det äntligen dags för oss att skriva vårt examensarbete även kallad C-uppsats på programmet Socialpedagogiskt arbete inom funktionshinderområdet på Malmö Universitet. Vi har länge sett fram emot att skriva detta examensarbete. Det har varit både roligt och lärorikt att tillsammans få skriva detta examensarbete. Arbetet har gemensamt genomförts av Felizia Möller och Louise Rosenlind. Examensarbetet motsvarar 15 högskolepoäng.

Vi vill börja med att tacka vår handledare Hanna Egard som har gett oss produktiv feedback under arbetets gång. Vi vill även tacka lärarna på Malmö Universitet och våra familjer som har stöttat och gett oss de bästa förutsättningar för att klara detta.

Vi vill även rikta ett stort tack till våra informanter för ert engagemang att delta i vår undersökning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	7
1.1 Delaktighet och självständighet utifrån ICF	7
1.2 Delaktighet	7
1.3 Självständighet	8
1.4 Problemformulering	8
1.5 Syfte och föreställning	8
2 BAKGRUND	9
2.1 Autismspektrumtillstånd utifrån dsm-5	9
2.2 Dsm-5 och central koherens	10
2.3 Hjälpmedel som stöd för personer med autismspektrumtillsånd	11
2.4 Rätten till stöd från arbetsförmedlingen	11
2.5 Rätten till daglig verksamhet	12
3 TIDIGARE FORSKNING	12
3.1 Utmaningar i arbetslivet för personer med autismspektrumtillstånd	12
3.2 Pda hjälpmedel som stöd för interaktion, självständighet och tydliggörande	13
3.3 Hjälpmedel och social isolering	14
3.4 Hjälpmedel som bidragande faktor för delaktighet och självständighet	15
3.5 Kompetenser hos olika professioner	16
3.6 Arbetsvillkor på daglig verksamhet	16
4 TEORI	17
4.1 Salutogena perspektivet	18
4.2 Kärnkomponenterna av kasam	18
4.4 Kasam i arbetslivet	19
5 METOD	20
5.1 Kvalitativ metod och semistrukturerade intervjuer	20
5.2 Population och urval	20
5.3 Datainsamling	21
5.4 Presentation av informanterna	22
5.5 Analysgenomförande	23
5.6 Forskningsetiska principer	24
6 RESULTAT OCH ANALYS	25

6.1 Hjälpmedel för en ökad delaktighet och självständighet.....	26
6.2 Utbildning.....	28
6.3 Ekonomiska resurser.....	30
6.4 Struktur och tydlighet.....	32
6.5 Individanpassning.....	33
6.6 Kommunikation.....	35
7 DISKUSSION OCH SLUTSATS	36
7.1 Sammanfattning.....	36
7.2 Metoddiskussion.....	36
7.3 Resultatdiskussion.....	37
7.4 Vidare forskning.....	40
REFERENSER	41
BILAGA 2	47

1 INLEDNING

Autismspektrumtillstånd är inte så ovanligt som man tidigare trott. Under de senaste åren har det visat en markant ökning på diagnostiseringar autismspektrumtillstånd, detta kan bero på våra sekulära förändringar i miljön. Detta är dock inget som är bevisat och det är fortsatt tveksamt om det handlar om en verklig ökning eller om omgivningens kunskap har ökats och fler diagnoser har ersatt varandra, vilket har lett till att autismspektrumtillstånd blivit vanligare (Taylor m.fl. 2020). För att en person ska utredas och få diagnosen autismspektrumtillstånd tar man användning av DSM-5. DSM-5 är en internationell diagnosmanual som är av den nya upplagan av DSM. DSM-5 är tänkt att underlätta identifiering av problemområden för en patient inom psykiatriska diagnostik där autismspektrumtillstånd tillhör (American Psychiatric Association 2015).

I detta examensarbete fördjupar vi läsaren i personalens erfarenheter och upplevelser om stöd till personer med autismspektrumtillstånd i arbetslivet, med stöd av hjälpmedel i det socialpedagogiska arbetet. Vi fördjupar läsaren i hur delaktighet och självständighet påverkar personer med autismspektrumtillstånd. För att belysa upplevelser och erfarenheter av att stödja personer med autismspektrumtillstånd inom både den öppna arbetsmarknaden och inom anpassad verksamhet har vi intervjuat personal inom arbetsförmedling och daglig verksamhet. I detta kapitel kommer vi att ge läsaren en kort introduktion om hjälpmedel, delaktighet och självständighet. En fördjupad beskrivning av de begränsade förmågorna för personer med autismspektrumtillstånd kommer bland annat i kapitlet bakgrund. Vidare i bakgrund ger vi en fördjupad inblick i betydelsen av hjälpmedel, daglig verksamhet och arbetsförmedlingen.

1.1 Delaktighet och självständighet utifrån ICF

Det finns mycket forskning som tyder på att hjälpmedel är en förutsättning för att individer med funktionsnedsättning ska känna sig delaktiga och självständiga i arbetslivet. För att tydliggöra hur ett hjälpmedel kan öka delaktighet och självständighet kan man utgå från *Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa* även förkortat *ICF*. ICF är en av WHO:s huvudklassifikationer, klassifikationerna bygger till stor del på den biopsykosociala modellen där fokus ligger på det biologiska, psykologiska och sociala komponenter (Socialstyrelsen 2022). En persons möjlighet till delaktighet i arbetslivet beror utifrån detta perspektiv på biologiska faktorer som kroppsfunktioner, kroppsstrukturer men även på psykologiska faktorer och sociala faktorer. Omgivningsfaktorer är de kontextuella och sociala faktorer som råder där den enskilde befinner sig i, exempelvis hur en arbetsplats ser ut och vilka hjälpmedel som finns att tillgå. Här kan hjälpmedlet underlätta och kompensera för en funktionsnedsättning men det kan även utgöra ett hinder i den kontext den enskilde befinner sig i exempel att en rullstol hindrar den enskilde från att kunna ta sig upp från trapporna (Kilman 2022).

1.2 Delaktighet

Delaktighet enligt ICF handlar om engagemang i olika livssituationer alltså att medverka i något. Aktivitet innebär en uppgift eller handling som utförs av en person. Aktivitet och delaktighet är sammanlänkade med varandra då aktiviteter som genomförs i en social omgivning kan betraktas som delaktighet, och delaktighet förutsätts att en aktivitet på någon vis genomförs (Socialstyrelsen 2022). Sverige har länge varit förespråkande för ett inkluderande synsätt genom FN:s rättigheter för

personer med funktionsnedsättning. Förespråk inkluderade att alla som kan ska förvärvsarbete (Mattson och Bernhard 2021). Tidigare forskning visar på att arbetstagare med autismspektrumtillstånd har svårigheter med att utföra aktiviteter på arbetsplatsen eftersom kraven är för höga (Ohl m.fl. 2017). För att minska dessa krav och underlätta i utförandet av aktiviteter kan den enskilde behöva hjälpmedel (Socialstyrelsen 2022). Det gäller bland annat hjälpmedel som kompenserar för funktionsnedsättningen samt kan underlätta för den enskilde att genomföra olika aktiviteter och handlingar och för delaktigheten i olika situationer (Kilman 2022).

1.3 Självtändighet

Hjälpmålet kan leda till ökad självständighet vid en rad olika aktiviteter och kan samtidigt bli ett hinder. Det handlar då om beaktandet i bedömningen om vilken effekt hjälpmålet förväntas ha. Det krävs att man har ett individperspektiv och ett socialt perspektiv för att möjliggöra de bästa förutsättningar för att den enskilde ska kunna utföra aktiviteter och på detta vis bli delaktig och självständig (Socialstyrelsen 2022). Mineur m.fl. (2017) förklarar att självbestämmande inte alltid betyder att man vill eller kan hantera olika situationer helt själv. Man kan vara i behov av stöd även om man samtidigt har en önska om att vara självständig. Ett självständigt liv innefattar att en människa själv ska kunna avgöra, ta beslut och ha kontroll över sitt liv (a.a). För personer med funktionsnedsättningar kan det vara viktigt med det individuella stödet exempelvis hjälpmålet, eftersom det ger en förutsättning för att kunna leva ett självständigt liv (Socialtjänstlagen 2001:453).

1.4 Problemformulering

Personer med autismspektrumtillstånd har svårt att komma ut i arbetslivet, trots att viljan finns. Svårigheter att få adekvat stöd och motivation från kollegor och arbetsgivare försvårar ofta möjligheter att bli självständig. Att få möjlighet till eget arbetsrum, handledning, tydliga instruktioner och förutsägbara arbetsuppgifter skapar möjlighet till ett lönearbete (Mattson och Bernhard 2021). För att personer med autismspektrumtillstånd ska få de bästa förutsättningar för en ökad delaktighet och självständighet i arbetslivet menar Antonovsky (2005) att det framgångsrika är att ta användning av hjälpmedel som skapar ett förtydligande av en aktivitet vilket i sin tur skapar större självständighet, delaktighet samt en känsla av hanterbarhet och begriplighet i arbetslivet (a.a.). När personer med autismspektrumtillstånd inte får förutsättningar att använda sig av hjälpmedel i arbetslivet kan det bidra till isolering och arbetslöshet (Chen m.fl. 2015). Det finns mycket forskning om hur hjälpmedel bidrar till delaktighet och självständighet i arbetslivet. Däremot har tidigare forskning endast i begränsad omfattning studerat personalens upplevelser och erfarenheter om hur hjälpmedel kan öka delaktighet och självständighet i arbetslivet. Till exempel att hjälpmedel bidrar till en konkreta och strukturerade arbetsuppgifter (Schall 2010). Med en ökad förståelse och djupare kunskap i samhället för personer med autismspektrumtillstånd skulle det leda till fler anställningar (Tideman m.fl. 2015). På så vis menar Wehman m.fl. (2016) att fler studier om arbetslivsinriktade interventioner skulle ge en ökad chans att erhålla och behålla en anställning för vuxna med autismspektrumtillstånd (a.a.).

1.5 Syfte och föreställning

Syfte med studien är att undersöka upplevelser och erfarenheter hos personal inom daglig verksamhet och arbetsförmedlingen kring hur hjälpmedel stödjer självständighet och delaktighet för personer med autismspektrumtillstånd i arbetslivet.

- På vilket sätt bidrar hjälpmedel till en ökad delaktighet och självständighet i arbetslivet för personer inom autismspektrumtillståndet?
- Vilka utmaningar upplever personal inom daglig verksamhet och arbetsförmedling att det finns gällande hjälpmedel för personer med autismspektrumtillstånd i arbetslivet?

2 BAKGRUND

I det här avsnittet kommer vi ge en förståelse för begreppet autismspektrumtillstånd samt vilka klassifikationer som den enskilde behöver påvisa för att få diagnosen utifrån DSM-5. Vidare redogör vi mer ingående för de olika klassifikationerna och vilka nedsatta förmågor de kan innefatta. Fortsättningsvis kommer vi således att redogöra hur funktionsförmågan är påverkad vid autismspektrumtillstånd, vad central koherens betyder och vilka kognitiva hjälpmedel som finns tillgängliga. Avslutningsvis beskriver vi vilket stöd personer med autismspektrumtillstånd kan få från arbetsförmedlingen och daglig verksamhet.

2.1 Autismspektrumtillstånd utifrån dsm-5

DSM-5 är en diagnosmanual som innehåller diagnoskriteriet och statisk gällande psykiska sjukdomar, åkommor och syndrom. I DSM-5 diagnosmanual ingår autismspektrumtillstånd och till skillnad från klassifikationen ICF som möjliggör beskrivningen av en persons funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa utifrån en biopsykosocial modell så är syftet med DSM-5 att underlätta diagnostiseringen av psykisk ohälsa och utvecklingsrelaterade tillstånd (American Psychiatric Association 2015).

Autismspektrumtillstånd är idag ett samlingsnamn för tidigare diagnoser såsom en mer högfungerande autism Asperger syndrom samt autism, autismliknande tillstånd och atypisk autism. För att få en diagnos inom autismspektrumet krävs det att man uppfyller Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5 förkortning DSM-5 kriterier. DSM-5 kräver att man har A) begränsad kommunikation och socialt samspel, exempelvis svårigheter i ickeverbal kommunikation, socioemotionell ömsesidighet samt svårigheter med sociala relationer. Dels krävs det B) begränsningar i de repetitiva beteenden, aktiviteter och intresse. Exempelvis i form av över- eller underkänslighet för sinnesintryck, överdrivet fasthållande av rutiner, eller ritualiserade beteendemönster. Autism förekommer på olika nivåer och därför brukar autism beskrivas som ett spektrum med många olika nyanser (Mattson och Bernhard 2021).

För att få en bredare inblick på vad A) kriterierna kommunikation och socialt samspel inbegriper, förtydligar American Psychiatric Association (2015) diagnostiska kriterier enligt DSM-5:

1. “Bristande förmåga till icke-verbalt kommunikativt beteende vid sociala interaktioner, alltifrån till exempel bristande samstämmighet mellan verbal och icke-verbal kommunikation, till avvikelser i ögonkontakt och kroppsspråk eller bristande förståelse för och bruk av gester, till total frånvaro av ansiktsuttryck och icke-verbal kommunikation.”
2. “Bristande förmåga till social ömsesidighet, alltifrån t.ex. att personen avviker från det normalt förväntade i sitt sätt att närma sig andra och ger bristande gensvar i samtalet, till att personen endast i begränsad utsträckning delar intressen eller känslor med andra, till att personen inte alls tar initiativ till eller ger gensvar vid sociala interaktioner”.
3. “Bristande förmåga att utveckla, bevara och förstå relationer, alltifrån t.ex. svårigheter att ändamålsenligt anpassa sitt beteende till olika sociala sammanhang, till svårigheter att leka låtsaslekar med andra eller att skaffa vänner, till avsaknad av intresse för jämnåriga”.

För att få en bredare inblick på vad B) kriterierna repetitiva beteendenedet, aktiviteter och intresse inbegriper, förtydligar American Psychiatric Association (2015) diagnostiska kriterier enligt DSM-5:

1. “Stereotypa eller repetitiva motoriska rörelser, stereotypiskt eller repetitivt tal eller bruk av föremål (till exempel enkla motoriska stereotypier, upprepning av meningar eller ord, idiosynkratiska fraser, rada upp leksaker eller kasta föremål)”.
2. “Insisterar på att inget ska förändras i vardagen, oflexibel fixering vid rutiner eller ritualiserade mönster i verbala eller icke-verbala beteenden (till exempel extremt upprörd vid små förändringar, svårigheter med omställningar, rigida tankemönster, speciella hälsningsritaler, tar samma vägar eller äter samma mat varje dag)”.
3. “Starkt begränsade, fixerade intressen som är abnorma i intensitet eller fokusering (till exempel starkt fäst vid eller upptagen av speciella föremål, överdrivet inskränkta eller ensidiga intressen)”.

2.2 Dsm-5 och central koherens

Central koherens är något som inte tas med i DSM-5 kriterierna men som ändå är av relevans att lyfta. Central koherens innebär förmågan att se helheten och att kunna sålla bort onödiga detaljer. Har man en hög central koherens har man lättare för att se helheten och ta bort onödiga, däremot om man har en svag koherens har man lättare för att se detaljer som andra inte lägger märke till (Mattson och Bernhard 2021). Vidare förklarar Volkmar & Pauls (2003) att bristande central koherens, bristande mentaliseringsförmåga och brister i exekutiva funktioner är kognitiva brister som anses vara orsaken till de symptom som personer inom AST uppvisar. Det finns olika teorier om de kognitiva bristerna och teorierna kan inte fullständigt förklara de ojämnheter och svagheter i funktion som är utmärkande för personer inom autismspektrumtillstånd. Wahlund m.fl. (2011) beskriver vidare att kognition handlar om hur hjärnan bearbetar, lagar och tar fram information från omvärlden. De kognitiva förmågorna hjälper oss att fatta beslut, löser problem och organiserar. Med

hjälp av kognitiva funktioner kan vi styra vår uppmärksamhet genom att ta bort det som inte är av relevans i en situation samt planera nya steg eller mål. Enligt Lorenz (2018) visar forskningen på att personer inom autismspektrumtillståndet har ett annorlunda sätt när kommer till de kognition förmågor såsom bearbetning av information. Detta innebär att dem bearbetar informationen på ett annorlunda sätt samt har svårigheter med att uppfatta sammanhang och läsa av andra i sin omgivning. Detta kallas för en svag central koherens där individen enbart ser detaljer från den information som måste bearbetas (a.a).

Karlsson m.fl. (2014) förklarar att den nedsatta centrala koherensen har betydelse i arbetslivet, särskilt om arbetet kräver att individer ska kunna planera, organisera, sätta upp mål, lära sig nya saker, växla mellan arbetsuppgifter och tänka abstrakt. För personer med autismspektrumtillstånd kan arbetslivet innebära ökat behov av stöd. För att stödja dessa individer i arbetslivet kan det behövas hjälpmedel vid kommunikation- språk, koncentration, minne, socialt samspel, förståelse av sin omgivning samt tidsuppfattning. Samtidigt menar författarna att forskningen visar på att vuxna inom autismspektrumtillståndet har tillgångar och styrkor som arbetsplatserna eftersträvar, det gäller matematiska förmågor och datorkunskaper (a.a). Vidare beskriver Capo (2001) att även de personliga egenskaperna eftersträvas vilket handlar om de egenskaper som gynnar produktiviteten, såsom ärlighet, tillförlitlighet och uthållighet (a.a).

2.3 Hjälpmedel som stöd för personer med autismspektrumtillsånd

Assisterande teknologi som har förkortning AT är inte bara ett utan innefattar alla hjälpmedel vi har i samhället. Det innehåller hjälpmedel som stödjer en i utbildningstillfälle, lämna hemmet, resa till jobbet eller utföra arbete. Följande förstärkande och alternativa kommunikationsenheter, datorutrustning och anpassning inklusive röstdata, pekskärmar, ändringar på arbetsplatsen inklusive anpassa kontorsutrustning och miljökontrollanordningar (Tomczak 2021). Hjälpmedel som schema, bilduppgifter, bildmeny, tidshjälpmedel och kommunikationssystem är också något som går under AT men kan även kallas positivt beteende stöd, dessa hjälpmedel har visat på en stor förbättring för personer inom AST (Schall 2010). Personal digital assistives med förkortning PDA inkluderar bland annat Apple Ipad som är ett hjälpmedel som erbjuder organisatoriska funktioner och uppgift hanteringar i former av tekniska medel som Ipad, datorer och telefoner som vidare innehåller stöd som kommunikationsverktyg, beteendeprogram och uppgiftshantering vilket är lämpliga hjälpmedel ute i arbetslivet för personer inom autismspektrumtillståndet (Gentry m.fl. 2012).

2.4 Rätten till stöd från arbetsförmedlingen

Inom ramen för åtgärdsprogram för personer som har en nedsatt arbetsförmåga med anledning av en funktionsnedsättning finns det ett antal olika insatser. Åtgärderna ska bidra med att kompensera för en nedsatt arbetsförmåga samt stärka den enskildes möjligheter att få och behålla ett arbete. Man har rätt till att få stöd till hjälpmedel på arbetsplatsen, lönebidrag samt stöd till personligt biträde. För att kunna utreda om det uppkommer svårigheter att få eller kunna behålla ett arbete för personer med funktionsnedsättning måste man vara anmäld till arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen kan föreslå arbetsprövning via en särskild enhet inom arbetsförmedlingen förtydligar (Lindqvist 2021). Arbetsförmedlingens jobb är att i den mån det går föra samman dem som söker jobb med dem som söker medarbetare. Arbetsförmedlingen bidrar till ökad sysselsättning och en välfungerande

arbetsmarknad. Dem arbetar även med att kontrollera att arbetsgivarna som får anställningsstöd från arbetsförmedlingen följer regelverk och även de som är anmälda som arbetslösa följer regelverket så de kan få rätt stöd från bland annat Försäkringskassan och a-kassan. Arbetsförmedlingens tjänster är avgiftsfria. Arbetsförmedlingen kan även ge stöd i form av hjälpmedel eller anpassningar för dig som har en funktionsnedsättning som påverkar din arbetsförmåga för att kunna utföra ditt arbete på bästa sätt. Även din arbetsgivare kan få bidrag till hjälpmedel av arbetsförmedlingen eller om arbetsredskap eller arbetsplatsen behöver anpassas för just dig. Syftet med dessa bidrag menar arbetsförmedlingen att det skapar bättre och lättare förutsättningar att behålla ett jobb (Arbetsförmedlingen 2022).

2.5 Rätten till daglig verksamhet

Vidare finns insatsen daglig verksamhet som vänder sig till personer i yrkesverksam ålder som inte utbildar sig eller saknar förvärvsarbete. Insatsen omfattar personer med autism, autismliknande tillstånd eller personer med utvecklingsstörning, begåvningsmässigt funktionshinder eller hjärnskada i vuxen ålder. Daglig verksamhet innebär att kommunen beviljar insats utanför hemmet som kan innehålla både produktionsinriktade sysselsättningar samt behandlade (prop. 1992/93:159). En sysselsättning som daglig verksamhet kan innehålla är en viktig faktor för en ökad delaktighet och livskvalitet. Tyvärr är sysselsättning för personer inom autismspektrumtillstånd bara ungefär hälften av den allmänna befolkningen. Personer inom autismspektrumtillstånd har ofta en kombination av intellektuell och adaptiva funktionsbrister som påverkar konceptuella, sociala och praktiska domäner. Bristerna kan påverka individens förmåga på ett negativt sätt vilket kan vara en anledning till att de är svårt för dessa individer att upprätthålla sysselsättning. Personer inom autismspektrumtillstånd har oftast koncentrationssvårigheter, dålig kommunikationsförmåga, hälsoproblem och generell brist på motivation. Dessutom kan dessa ha svårigheter med tidsuppfattning, självreglering och organisatoriska färdigheter och förmågan att utföra uppgifter begränsas vilket blir en svårighet för att behålla ett arbete (Morash- Macneil m.fl. 2018).

3 TIDIGARE FORSKNING

I följande avsnitt presenteras övergripande forskning som vi finner relevant till vår studie. Avsnittet inkluderar internationella studier om utmaningar som uppkommer i arbetslivet och hur hjälpmedel på olika sätt kan vara till förutsättning för att skapa en självständighet samt delaktighet. Vi lyfter olika hjälpmedel som finns i samhället för personer inom autismspektrumtillstånd. Avslutningsvis kommer vi att lyfta vikten av att professioner har kunskaper om de stöd och hjälpmedel som ges, detta för att den enskilde ska kunna skapa flera förutsättningar för öka självständighet i arbetslivet.

3.1 Utmaningar i arbetslivet för personer med autismspektrumtillstånd

I denna del fördjupar vi läsaren om vilka utmaningar som kan uppkomma i arbetslivet och vad som kan vara av största relevans för att motverka dessa utmaningar på bästa sätt.

Hendricks (2010) beskriver att personer inom autismspektrumtillstånd (AST) står inför utmaning för att komma ut på arbetsmarknaden. En av dessa utmaningar är att oförberedda handlingar och

aktiviteter som uppkommer är något som kan upplevas vara påfrestande och jobbigt för personer inom AST. För att minska dessa utmaningar menar Gillberg och Peters (2002) att struktur, tydlighet och rutiner en viktig utgångspunkt i arbetslivet. Trots olika sätt att stödja personer med autismspektrumtillstånd i arbetslivet för att behålla eller att hitta ett jobb förblir majoriteten av vuxna med autismspektrumtillstånd arbetslösa (Nord m.fl. 2016). För personer med autismspektrumtillstånd som har ett jobb är det vanligt med underbetalning och deras inkomst är ofta under gränsen till fattigdom (Gillberg och Peters 2002). Författarna menar att med information om vilka arbetsuppgifter som ska utföras och vad slutprodukten ska vara för arbetet skapar en stor lättnad och trygghet för personer med autismspektrumtillstånd (a.a.). I en rapport av Baldwin m.fl. (2014) beskrivs sysselsättnings aktiviteter och erfarenheter bland 130 vuxna med Aspergers syndrom och autism i Australien. I resultaten samlades in nuvarande yrke, anställningsavtal, stöd på arbetsplatsen, positiva och negativa erfarenheter. Studien bekräftar att vuxna med Aspergers syndrom samt autism möter flera hinder på arbetsmarknaden och brist på förståelse. Utmaningarna för dessa vuxna innefattar svårigheter med att förstå komplexa arbetsuppgifter såsom anpassning av nya tillvägagångssätt, rutiner, att komma ihåg, följa instruktioner, interaktion och socialisering (a.a.). En viktig aspekt som framgår i forskningen är att personer med autismspektrumtillstånd ska få stöd redan från skolan för att förbereda sig för arbetslivet. Vikten av att chefer och arbetsgivare har förståelse och är väl insatta hindrar fördomar och skapar en lättare övergång och etablering på arbetsmarknaden för person med autismspektrumtillstånd (Tideman m.fl. 2015). Vikten av att i tidig ålder få rätt stöd är något Andersson & Ahlstrand (2014) lyfter. Författarna menar att redan från tidig ålder i grundskolan är det viktigt att personer med autismspektrumtillstånd får stöd och utbildning om hur den moderna tekniken fungerar såsom hjälpmedel för skapande, lärande och kommunikation. Detta skapar fler möjligheter för personer med autismspektrumtillstånd att föra vidare ut i arbetslivet, författarna menar också på att detta stöd hade hjälp nästintill alla i sin omgivning (a.a.).

3.2 Pda hjälpmedel som stöd för interaktion, självständighet och tydliggörande

Denna del presenterar en studie som framför positiva aspekter av användningen för personal digital assistive (PDA) hjälpmedel. Det kommer framförs att PDA ger en förutsättning för hantering av arbetsuppgifter samt hur detta ökar självständigheten och motverka feltolkningar i omgivningen.

Gentry m.fl. (2012) syftar på att personal digital assistive (PDA) är hjälpmedel som inkluderar ipad, handdatorer och telefoner och är till fördel för att förstå komplexa arbetsuppgifter. Gentry m.fl. (2012) gjorde en flerårig studie där man utgick från tre fall av arbetstagare med autismspektrumtillstånd som utbildades i att använda sig av ett hjälpmedel inom PDA, som stöd i sin arbetsplats. Författaren menar att PDA hjälpmedlet Apple Ipod Touch erbjuder organisatoriska funktioner och uppgiftshanteringar som möjliggjorde stöd ute i arbetslivet. Resultat av studien visade att enheten medförde förbättringar gällande oberoende o minskad direkt övervakning i arbetet. Ipad och handdatorer (PDA) skapar en självständighet för personer med autismspektrumtillstånd, vilket Hill m.fl. (2013) menar minskar beroendet av andra. Genom att använda sig av (PDA) hjälpmedel kan den enskilde bli allt mer självständig eftersom den förebygger feltolkningar och konflikter med omgivningen genom tydliga strukturer, bilder, text och ljudstöd (a.a.). Vidare beskriver även Kagohara m.fl. (2012) att PDA hjälpmedel förebygger feltolkningar och konflikter mellan olika personer och att det är ett positivt stöd i sociala interaktioner för personer med autism. Det handlar om hjälpmedel ger stöd för att leverera

meddelande och kommunicera. Gillberg & Peters (2002) menar på att autistiska personer upplevs föredra elektroniska hjälpmedel framför personliga möten. Det kan bero på deras nedsatta sociala färdigheter. Vissa personer med autism saknar intresse för andra personer då det kan uppkomma att dem missförstår eller tolkar muntliga och visuella signaler på fel sätt och det skapas då en situation som är jobbig och kan orsaka social ångest (a.a.).

När det kommer till hjälpmedel för tydlighet i interaktion kan man använda metoden Treatment and Education of Autistic and related Communication handicapped Children (TEACCH). Metoden är ett pedagogiskt förhållningssätt som innefattar ett antal redskap som kan förtydliga vardagen för individen och göra omgivningen förståelig (Axeheim 1999). Bourgondien m.fl. (2003) menar att metodens syfte är att tydliggöra och förenkla vardagen utifrån visuella hjälpmedel som försöker klargöra: Vad ska jag göra? Hur mycket ska jag göra?, När är jag färdig?, Vad ska jag göra sedan?. Vidare är TEACCH en metod för undervisning och habilitering för personer med autismliknandetillstånd i olika åldrar (Axeheim 1999). Personer med autism har en känslighet för stress och bör därför inte utsättas för en påfrestande miljö, detta är en anledning till att professioner måste ha en förståelse att brist på resurser utgör en negativ känsla hos personer med autism (Schopler & Mesibov 2000). TEACCH grundvärderingar innehåller fem delar, att ha acceptans och förståelse för personer med autism är den främsta prioriteringen för modellen effektivitet. Att man som profession arbetar med och inte emot personen med autism samt att man arbetar med respekt, acceptans, empati och en icke dömande inställning. Som profession måste man arbeta hårt, ha stark arbetsmoral samt en uthållighet och göra sitt yttersta i olika sammanhang är i stor vikt för att göra TEACCH så effektivt som möjligt. men även att man ständigt vill utveckla sina kunskaper och ha en flexibel inställning, positiv fokus, ha viljan att samarbeta och samverka med kollegor är delar som TEACCH står för (Mesibov m.fl. 2007).

3.3 Hjälpmedel och social isolering

Här presenteras det hur PDA hjälpmedel kan motverka social isolering och social ångest i arbetslivet. Där nya strategier samt olika PDA hjälpmedel som är av relevans för att skapa en god miljö i arbetslivet lyfts.

Enligt Chen m.fl. (2015) är en stor del vuxna personer med autism socialt isolerade och har upplevt jobbiga situationer i sociala sammanhang vilket har skapat social ångest och undvikande av sociala möten. Det är viktigt för personer med autismspektrumtillstånd att känna en meningsfullhet i vardagen med ett passande arbete menar (Bejerot 2016). Författaren påpekar att sysslolöshet, isolering och brist på struktur oftast bryter ner personer med autismspektrumtillstånd. Övriga problem som kan uppkomma för personer med autismspektrumtillstånd är långsamhet, överdriven noggrannhet och sömnstörningar vilket drabbar arbetslivet (a.a.). Något som vidare leder till rädsla och stress för personer med autismspektrumtillstånd är oförberedda och oförutsägbara situationer eller att det uppkommer ändringar i överenskommelser menar (Lundin och Möller 2012). För att minska sociala känslor lyfter Schall (2010) i sin studie om ångest hur den sociala ångesten går att minska med stöd av positiv beteendestöd (PBS) som innehåller hjälpmedel som schema, bilduppgifter, bildmeny, kommunikationssystem och lugn miljö. Författaren menar att PBS möjliggör genomförandet av socialt accepterat beteende ute på arbetsplatser och visar på en stor förbättring för att minska ångesten och skapa ett socialt accepterat beteende i en stressig miljö. Schall (2010) Studie är grundad från en undersökning där man har observerat olika situationer som

har uppkommit i arbetsmiljö. Resultatet visade att personer med autismspektrumtillstånd är i behov av stöd i att hitta nya strategier som kan användas i en stressig miljö trots PBS hjälpmedlen som minskar social ångest och ger större möjlighet för personer inom autismspektrumtillstånd att få en positiv upplevelse på sin arbetsplats (a.a.). Wing (2012) stärker Schall (2010) studie och beskriver för att man ska kunna minska ångesten och behålla ett socialt accepterat beteende krävs det ett visuellt schema som möjliggöra tydlighet och struktur under dagen. Vilket kan skapa en lugn och trygg arbetsmiljö. Det kan handla om att tydliggöra detaljer om vad som gäller i exempelvis omklädningsrum samt regler kring lunch (a.a.).

3.4 Hjälpmedel som bidragande faktor för delaktighet och självständighet

I denna del presenteras en kontrollerad studie som tydliggör på vilket sätt PDA förbättrar arbetsprestanda samt ökar självständigheten för personer inom autismspektrumtillstånd. Senare introduceras en systematisk litteraturstudie som beskriver och tydliggör vilken effekt AT hjälpmedel har för att öka självständigheten och delaktigheten i arbetslivet för personer inom autismspektrumtillstånd.

År 2015 gjorde Gentry m.fl. (2015) en annan studie som genomförde en randomiserad kontrollerad studie för att utforska effektiviteten av hjälpmedelsteknik, Personal digital assistive förkortat (PDA) till stöd för arbetstagare med autismspektrumtillstånd. Målet var att avgöra om användningen av Apple Ipod Touch minskade behovet av personligt stöd och en större självständighet för att utföra arbetsuppgifter och bygga kompetens på jobbet. Alla deltagare i studien var utbildade att använda Ipod Touch som hjälpmedel vid arbetet, men randomiserades två gånger. Den randomiserade kontrollerade jämfördes i två grupper av vuxna arbetstagare med autismspektrumtillstånd för att avgöra om användning av PDA Apple Ipod Touch förbättrade arbetsprestandan och minskar behovet av personligt stöd i arbetet. Resultatet visade att utbildning i att deltagarna använde sig av Apple Ipod Touch minskade behovet av jobbcoachnings stöd något avsevärt. Arbetsträning och stödtimmar minskade bland deltagarna oavsett om enheten tillhandahölls direkt när de började arbeta eller efter tolv veckor. Däremot var arbetscoach timmarna färre i den ena gruppen än den andre och tycks stödja användningen av handdatorer som hjälpmedel på arbetsplatserna (Gentry m.fl. 2015).

Morash-Macneil m.fl. (2018) har gjort omfattande systematiska översikter och metaanalys under åren 2006 till 2016. Detta för att försöka lokalisera alla relevanta forskningsstudier som riktar sig på effekten av Assistive technology (AT) för att förbättra självständigheten i arbetslivet för personer med autism. Författarna till artikel undersökte effekten av olika typer av AT – stöd för individer med autism på arbetsplatsen med fokus på deltagarnas självständiga förmåga. AT-stödet visade på stora effekt vinster, vilket tyder på att effekterna var meningsfulla. Resultatet från studierna tyder på att AT var framgångsrikt för att öka arbetsprestationerna med avseende på produktivitet, navigering, tidshantering och uppgiftsslutförande. Därtill har Sauer m.fl. (2010) även indikerat på att AT leder till en ökning av noggrannhet, oberoende och generalisering av färdigheter på arbetsplatsen. Vikten av att göra det möjligt att personer inom AST ska kunna dra nytta av AT och är avgörande för deras framgång i arbetslivet. Detta beskrivs även av Morash-Macneli m.fl. (2018) som menar på att framgången för många personer med autism har bestått av att de kan använda sig av assistive technology (AT) för att öka oberoendet av uppgift utförande och förbättra effektiviteten av uppgiftshantering. Därmed kan alltså AT ersätta mänsklig hjälp för att främja oberoende på

arbetsplatsen och har påvisat att hjälpa individer att utföra tilldelade uppgifter självständigt (a.a). Vidare visar forskningen på att användning av tidshjälpmiddel skapar en större delaktighet i aktiviteter som personer med autismspektrumtillstånd har intresse av. Tidshjälpmidlet skapar en balans mellan aktivitet och vila. Studien visar även att tidshjälpmiddel minskade behovet av stöd från anhöriga och personal och ökade därför självständigheten (Weenberg & Kjellberg 2010).

3.5 Kompetenser hos olika professioner

I detta stycke framförs vikten av professionerna kompetens och dess betydelse för spridning till andra i omgivningen. Där forskningen visar att det ställs högre krav på professionellas kunskaper och kompetenser för att personer inom autismspektrumtillstånd ska kunna öka självständigheten samt få en god arbetsmiljö.

Intresset kring personer med autism har ökat. Matson och Konst (2014) menar att det kan bero på att det finns en större villighet hos professionella att få en ökad förståelse och lära sig hur man ska bemöta denna grupp på bästa sätt. Att anpassa hjälpmedel utifrån varje enskild individ är något som är i stor vikt, men det kan vara svårt att hitta vilken metod som passar bäst för just den personen (Matson och Konst 2014). Vidare menar Bohlin m.fl. (2008) att det är viktigt att man utvärderar hjälpmedel och metoder som använts samt att man får specialutbildningar och kurser för en ökad kompetensnivå hos personal. Myers och Johnson (2007) menar att det finns mycket kvar att lära inom vård och habilitering hos professionella. Om de professionella utökar sin kunskap samt sprider det vidare till föräldrar och andra i sin omgivning kan detta stödja personer med autism i deras sociala färdigheter, kognitiva färdigheter, ömsesidighet samt anpassningsbara färdigheter. Författarna menar att detta ökar personens självständighet och är därför i stor vikt att man anpassar utifrån varje persons behov på en enskild nivå (Myers och Johnson 2007). En annan viktig roll som skapar en bra arbetsmiljö för personer inom AST är att arbetsgivaren skall lägga ner tid och kraft för att vara insatt och medkännande i den enskildes situation samt att kollegor ska vara tåliga och fördomsfria (Wing 2012).

För en person med autismspektrumtillstånd är det vanligt att man lär sig en rutin och håller hårt i den menar Eaves & Ho (2008), man har svårt att släppa den och flytta den till ett annat sammanhang. Detta är en förmåga som forskarna kallar social koherens. Ett till exempel kan vara att en autistisk person lär sig hur man handlar i en affär, skulle hen sedan gå in en annan affär för att handla liknade saker blir det stopp och kanske omöjligt att fullfölja handlingen. Detta skapar ett beroende till andra personer i sin omgivning där det är i vikt att professioner måste ha kompetens att stödja och förbereda den autistiska personerna för vad som komma skall samt vad som förväntas av personen (a.a.).

3.6 Arbetsvillkor på daglig verksamhet

Avslutningsvis i vårt kapitel tidigare forskning kommer vi att lyfta möjligheten till sysselsättning och arbete utifrån daglig verksamhet. Delen kommer innehålla två studier och en avhandling om arbetsvillkoren och möjligheter för personer med autismspektrumtillstånd på daglig verksamhet.

Blomberg (2006) är en forskare som har studerat delaktighet hos personer med autism i daglig verksamhet. Resultatet visade att daglig verksamhet har en positiv aspekt gällande ansvar för

arbetsuppgifter där man har möjlighet till stöd från personal om behovet finns. Vidare lyfter författaren att dagliga verksamheter är placerade i lokaler som inte använts av andra i samhället samt att verksamheten innefattar tidsbestämda aktiviteter, såsom pauser och medicinutdelning. Detta visar på att personalen tar kontroll för att ge stöd till deltagarna. Författaren menar att det är svårt att urskilja vad som skapar självständighet och vad som är en anpassning till en strukturerad verksamhet. Resultat av studien visade att deltagarna saknar möjlighet att kunna påverka och planera angående deras arbetsdagar i verksamheten (Blomberg 2006). Dagliga verksamheter erbjuder stimulans, meningsfullhet, gemenskap och utveckling efter deras önskemål. Ett problem som uppkommer inom daglig verksamhet är att deltagarna inte anser att det är ett riktigt arbete, detta kan bero på att deltagarna inte har samma rättigheter som andra ute i arbetsmarknaden samt målet att deltagarna ska få lön inte har uppfyllts (a.a.) Målet med daglig verksamhet är att stärka deltagarna arbetsförmåga och att deltagarna på sikt ska erhålla lönearbete på den öppna arbetsmarknaden (Socialstyrelsen 2011).

Att personer med funktionsnedsättning har svårigheter gällande integrationen på arbetsplatsen i Sverige är något Larsson (2006) diskuterar. Författaren använder sig av kvalitativa forskningsmetoder vilket innehåller samtal, intervjuer, observationer och deltagande observation. Samt kvantitativa forskningsmetod vilket innehåller observationer, intervjuer och skattningar. I Studien är det både deltagare och lönebidragsanställda från dagliga verksamheter representerade. Resultatet visar på att arbetet har en positiv innebörd för personer med autism, men att det förekommer svårigheter på arbetsplatserna där dem inte är fullt integrerade, eftersom det uppkommer att dem har andra arbetsvillkor än den övriga personalen. Konsekvenserna av detta skapade underordning och utanförskap på olika nivåer. Deltagarna från daglig verksamheten upplevde att dem sågs som annorlunda och avvikande när dem förknippas med sin verksamhet, vilket bidrog till att dem tog avstånd från den. Författaren menar på att personer med lönebidragsanställning befinner sig närmare det livsmönstret som personer vanligtvis har (Larsson 2006). I Norge gjordes en avhandling med målet att analysera vilken viktig roll daglig verksamhet och arbete har för personer med intellektuella funktionsnedsättningar där personer med autism hade en roll (Olsen 2009). Arbete använts som ett medel för att utveckla sina färdigheter och förverkliga sin potential. Man gör något som har betydelse samt får vara en del av ett socialt kontaktnät. Vidare menar författaren att det är kostnadseffektivt för samhället att personer med autism och intellektuella funktionsnedsättningar att arbeta när dem garanteras ersättning som är låg. Men även att det är en del av normalisering idealet att ha ett arbete eller en sysselsättning. Det uppkommer även ofta att personer faktiskt själva söker och har önskemål om att ha ett arbete. Arbete eller daglig verksamhet ger mening, social position och struktur för deltagarna (Olsen 2009).

4 TEORI

I detta kapitel kommer vi att presentera det salutogena synsättet som är en bas i vår valda teori - känsla av sammanhang (KASAM) som Aaron Antonovsky har utvecklat. Vidare kommer vi att ge en kort förklaring om Antonovsky tre kärnkomponenter för en känsla av sammanhang. Vi kommer att lyfta Självständighet och Delaktighet utifrån KASAM samt prata om kopplingen mellan KASAM och arbetslivet.

4.1 Salutogena perspektivet

Aaron Antonovsky utvecklade begreppet salutogenes under 1970-talet, begreppet presenterades i svensk översättning i boken *hälsans mysterium* år (2005). Antonovsky avvisar en statisk syn på begreppet hälsa och förespråkar i stället en dynamisk syn som ger en beskrivning om människans hälsotillstånd som en rörelse mellan polerna ohälsa och hälsa. Vidare menar Antonovsky att med ett salutogent synsätt ser man det friska hos människor och hälsofrämjande faktorer i dennes närhet. Enligt Antonovsky är en viktig poäng med det salutogena synsättet att man har fokus på möjligheter och verktyg för att stärka en positiv hälsoupplevelse (Nyberg 2020).

Antonovsky använder sig av tre komponenter för att konkretisera sitt resonemang kring rörelsen mellan polerna och hälsan som kontinuum. Med kontinuum menar Antonovsky att man borde fokusera mer på vad som orsakar hälsa än vad som orsakar sjukdom. Dessa tre kärnkomponenter i teorin känsla av sammanhang är begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Med en förståelse hur dessa tre komponenterna samverkar kan ses som stöd för att skapa ett salutogent sammanhang. Vidare lyfter Antonovsky motståndsresurserna som stödjer människor att hantera livets olika utmaningar. Det kan exempelvis handla om att ha materiella resurser och socialt stöd. Motståndsresurserna har även en stor roll för att skapa en känsla av sammanhang (Nyberg 2020).

4.2 Kärnkomponenterna av kasam

Begriplighet

Antonovsky menar att komponenten begriplighet handlar om vilken utsträckning man uppfattar sin omvärld, med det menar han hur informationen och intryck är ordnade, tydliga och sammanhängande (Nyberg 2020).

Hanterbarhet

Hanterbarhet menar Antonovsky (2005) handlar om vilken grad en människa upplever att hen har resurser att förfoga för att hantera krav som ställs på en i en situation som upplevs krävande och utmanande. Vid hög känsla av hanterbarhet upplever man inte en känsla av olycksoslag för omständigheterna eller upplevelse om att livet är orättvist utan man använder sig av tankesätt att olyckor är något som drabbar alla och att bekymmer och sorg inte är för evigt (a.a).

Meningsfullhet

Det tredje komponenten i teorin känsla av sammanhang är meningsfullhet, Antonovsky (2005) menar att meningsfullhet är en motivationskomponent och handlar om i vilken utsträckning människor upplever sig engagerade samt fyller livet med känslomässig innebörd. Människor med hög känsla av meningsfullhet upplever enligt Antonovsky (2005) att utmaningar och problem ofta är värt att investera engagemang och energi i samt att de försöker lösa sina svårigheter med värdighet för att vidare söka mening med det som sker (a.a).

4.3 Kasam i praktik

Antonovsky lyfter att komponenten hanterbarhet grundas på känslan av att ha tillgång till resurser som är tillförlitliga. Resurserna kan vara kollegor eller andra professionella kontakter som man litar på. Dessa personer kan vara ett professionellt stöd som riktar sig mot personens resurser och inte mot utmaningarna och brister. Detta är en nyckelkomponent inom KASAM. Saknas dessa förutsättningar kan det innebära störning i brukarens strävan för självbestämmande i vardagslivet och delaktighet i samhällslivet. Självbestämmande kan vara en del i processen för att skapa livskvalitet menar (Eriksson och Winroth 2015). Självbestämmande innebär att man ska kunna uttrycka sina önskemål, bestämma i sin vardagsmiljö och göra egna val. Att kunna detaljstyra sitt vardagsliv efter sina egna principer och önskemål i det sammanhang man befinner sig i (a.a.).

Ett internationellt begrepp som bygger på personlig planering är *Supported decision making* (SDM). SDM har fokus på att identifiera och genomföra stöd för beslutfattande som rör personliga frågor, vidare stödjer de person med funktionsnedsättning för en ökad självbestämmande och ger det möjlighet att förmedla och fatta beslut som rör deras personliga frågor. En annan metod för att stärka personers självbestämmande som har sin grund i det salutogent synsätt är Self determination theory (SDT). SDT är en teori som menar att människor är i grunden nyfikna och vill lära sig. Författarna skriver vidare att människor är i behov en känsla av utveckling, kompetens, självbestämmande, samhörighet, valfrihet och social meningsfullhet (Nyberg 2020). SDT och teorin känslan av sammanhang av Antonovsky har likheter, Nyberg (2020) har använt sig av Lövgren (2013) uppsatsstudie där det förklaras att dessa teorierna praktiskt vägleder utformningen av stödinsatser för att öka individens inre resurser. Man menar att med stöd från SDT stödjer man brukarens självbestämmande, kompetensutveckling och samhörighet (Nyberg 2020).

Människor självbestämmande ses oftast som en interaktion eller en process mellan den enskilda personen och omgivningen. Forskare har använt sig av pedagogiskt hjälpmedel med syfte att illustrera denna process. Det pedagogiska hjälpmedlet illustrerar en stege som man kliver uppför, med denna stege menar den irländske forskaren Harry Shier (2001) att det är vägen mot delaktighet för att fatta beslut. Vidare menar Antonovsky (2005) att delaktighet många gånger leder till hanterbarhet, meningsfullhet och begriplighet vilket är de tre kärnkompetensen för KASAM (a.a.).

4.4 Kasam i arbetslivet

Antonovskys tre kärnkompetenser är en viktig grund för att må bra, trivas samt känna ett välbefinnande på arbetsplatsen. Det belyser att hjälpmedel på arbetsplatserna bidrar till en begriplighet i arbetsuppgifter, en hanterbarhet i hur arbetsuppgifter ska hanteras och en meningsfullhet. När dessa faktorer samverkar på arbetsplatsen så skapar det en känsla av sammanhang och den som arbetar kan möjligheten att behålla och förbättra sin hälsa (Antonovsky 2005). Vidare skriver Antonovsky att människor reduceras till objekt när andra människor formulerar regler och uppgifter samt bestämmer över oss. Eftersom en människas värld uppfattas likgiltig, saknar hen kontroll och medbestämmande. Om ledaren lyckas få medarbetaren att omtolka negativa erfarenheter och i stället söka KASAM, så leder detta till att medarbetaren upplever en positiv livserfarenhet. Sammanfattningsvis kan vi säga att återkommande arbetserfarenheter som är avpassade efter arbetstagarnas förmåga, som ställer adekvata material, sociala och organisatoriska resurser till arbetsgivarens förfogande, och skapar både tillfällig överbelastning samt möjligheter att lagra energi, stärks känslan av hanterbarhet. Problemet ligger i när våra arbetsuppgifter ständigt är

för enkla är det sällan att det krävs att vi använder våra förmågor eller utnyttjar vår kapacitet, när de alltid är dimensionella och monotona, kan vi aldrig få någon tilltro till att värden är hanterbar (Antonovsky 2005).

5 METOD

I detta kapitel kommer vi att redogöra för hur undersökningen har genomförts. Detta innefattar vilken population och urval vår studie har och hur insamling av vår empiri har gått till samt hur forskningsetiska principer har beaktats. En mindre presentation av deltagarna framförs längre ner i avsnittet. I slutet kommer begreppet tillförlitlighet och de tre delkriterierna förtydligas och hur de har tagits i beaktande utifrån vår studie.

5.1 Kvalitativ metod och semistrukturerade intervjuer

Vi har valt att göra en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer. Bryman (2018) förklarar att en kvalitativ forskning lägger större tonvikt på det som sägs till skillnad från kvantitativ forskning där man lägger fokuset på siffror. Backman (2018) förtydligar att det kvalitativa perspektivet fångar uppmärksamheten på människan som ska vara med i undersökningen. Det innebär att forskaren intresserar sig för individers upplevelser. Utgångspunkten är att studera deltagarnas tolkning av omgivningen tillsammans med deras tidigare kunskaper. Ett angreppssätt i en kvalitativ studie är att forskaren drar slutsatser från den insamlade empirin för att sedan generalisera materialet. Christoffersen och Johannessen (2015) förtydligar det som Backman (2008) skriver, att en kvalitativ undersökning samlar in data som beskriver ett område. Användningen av kvalitativ metod kan ge samlad information om människors synpunkter, intryck och åsikter. Fördelen med detta är att det möjliggör en bredare och en mer djupgående dialog om det valda ämnet. Nackdelen är att materialet kan vara svår att analysera. Kvalitativa data måste tolkas då den inte talar för sig själv förklarar (Christoffersen och Johannessen 2015).

Som nämnt ovan har vi valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer i vår undersökning för att få en god förklaring gällande personalens upplevelser av hjälpmedels betydelse för, delaktighet och självständighet i arbetslivet för personer med autismspektillstånd. Bryman (2018) skriver att semistrukturerad intervju innebär att forskaren har till skillnad från strukturerade intervju ett antal områden eller teman som man vill lyfta. Detta berörs eller kallas för intervjuguide. Christoffersen & Johannessen (2015) skriver att forskaren har en förberedd intervjuguide med frågor över specifika teman som ska beröras under intervjun. Fördelen med att använda semistrukturerade intervju som metod för datainsamling är att informanten har en stor frihet att själv lägga tyngd och vikt på vad hen tycker är viktigt att lyfta. Intervjuaren kan ställa följdfrågor om behovet uppstår och anknyta till vad informanten har sagt, ifall frågan berör valt forskningsområde. (Bryman 2018) skriver att vikten ska även ligga på hur informanterna uppfattar, tolkar frågorna och skeenden, alltså på det som intervjupersonen upplever vara viktigt vid en förklaring och förståelse av händelser, mönster och beteenden. Semistrukturerade intervju handlar relativt om att få fram intervjupersonens uppfattning om världen.

5.2 Population och urval

Vår population bestod av personer som har eller haft erfarenhet med att arbeta med hjälpmedel för personer med autismspektrumtillstånd som arbetar. Vision var att studien skulle framföra professionellas erfarenheter och perspektiv på hur hjälpmedlet kan öka självständighet och delaktighet utifrån KASAM. Vilket resulterade i att vi kontaktade professionella som arbetar inom daglig verksamhet och arbetsförmedlingen.

För att komma i kontakt med professionerna inom daglig verksamhet och arbetsförmedlingen använde vi oss av strategiskt urval vilket enligt Bryman (2018) innebär att vi som författare medvetet väljer vem man ska intervjua. Vi som undersökare har valt att intervjua tre ordinarie personal på daglig verksamhet och tre ordinarie personal på arbetsförmedlingen inom Skåne. Författaren menar att ett strategiskt urval är till fördel eftersom det ger en stor variation som möjliggör bland annat informanterna för att ge en mer allsidig bild av en företeelse. Urval storleken i ett strategiskt urval är inte förutbestämd, och istället kan forskaren välja att samla empiri tills de anser att ytterligare material inte ger mer kunskap.

För att få tag i fler antal intervjuare har vi även använt oss av snöbollsurval där vi har bitt informanterna att förmedla kontakt med andra informanter som motsvarar kriterierna för att intervjuas i studien. Bryman (2018) skriver att snöbollsurval innebär att forskaren vänder sig till personer som är relevanta för studiens syfte som sedan vänder sig till andra personer. Utifrån snöbollsurvalet har vi tagit kontakt med en organisation som sedan rekommenderar oss vidare till andra yrkesverksamma verksamheter inom dagliga verksamheter som eventuellt kan tänka sig delta i studien.

Vi startade med att skicka ut ett mejl till en tidigare kontakt (mentor) som arbetar inom arbetsförmedlingen om intresseanmälan om att delta i vår undersökning. Vi skickade med vårt informationsbrev (se bilaga 1) där studiens syfte framgick samt information om vår undersökning, en samtyckesblankett och vår intervjuguide. Vår kontakt upplevde inte att hen kunde svara på våra frågor och skickade oss därför vidare till en kontakt hen hade inom arbetsförmedlingen. Via denna kontakt lyckades vi genomföra tre intervjuer från olika arbetsförmedlingar.

Utifrån olika hemsidor gällande daglig verksamhet lyckades vi komma i kontakt med två ordinarie personal från daglig verksamhet. En av kontakterna rekommenderade oss till den deltagare som blev vår sista intervju inom daglig verksamhet. Som tidigare nämnts skickade vi även ut vårt informationsbrev som innehöll information om vår undersökning, en samtyckesblankett och vår intervjuguide. Bryman (2018) skriver att urvalsstorleken inom kvalitativ studie kan variera, och är beroende av vad forskaren vill undersöka. Att kunna uppnå en teoretisk mättnad innebär att de flesta händelser kan förklaras av teori. Det finns vissa svårigheter att uppnå en mättnad. Författaren menar att det kan vara svårt när urvalet är stort, vilket kan göra det svårt att analysera empirin. Därför är ett mindre urval enklare då det lämnar utrymme för att skapa nära relation till deltagarna.

5.3 Datainsamling

Som tidigare nämnts valde vi att genomföra semistrukturerade intervjuer. Vid utformningen av intervjuguiden se (bilaga 2) tog vi i beaktande om vilka områden som vi skulle behöva täcka för att få en helhetsbild av de professionernas upplevelser. De olika kategorierna i intervjuguiden var: verksamhetsstruktur, yrkeserfarenhet, självständighet och delaktighet. Under varje kategori hade vi

som mest fem frågor. Inför varje intervjutillfälle såg vi till att intervjuguiden var nära till hands ifall vi skulle komma bort oss i intervjun. På detta vis försökte vi skapa en struktur för oss själva och vi inledde intervjuerna med att be deltagarna att beskriva sin bakgrund, ålder, arbetsplats och titel, dels konkreta arbetsuppgifter. Därefter tog vi stöd från intervjuguiden där deltagarna fick beskriva mer detaljerat om sina erfarenheter och uppfattningar om hur hjälpmedel kan vara bidragande faktor i arbetslivet. Vid alla intervjuer var vi båda studieansvariga närvarande. Vi bestämde oss för att en av oss skulle intervjuar alla deltagare vid alla tillfällen med anledning till att inte prata i mun på varandra och göra det rörig för oss själva. Den andre av oss hade hand om den tekniska utrustningen och såg till att den fungerade.

Tre intervjuer skedde i respondenternas verksamheter, resterande intervjuer gjordes på zoom eller Teams som sker digitalt och som är en annan typ av mjukvara liknande skype. Detta på grund av den fortfarande rådande covid-19 pandemi. Platsen för intervjun var något som informanterna själva fick välja utifrån sin trygghet och möjligheter. Bryman (2018) skriver att ibland behöver man kontakta intervjupersoner som befinner sig långt ifrån den plats man själv är. Även om de flesta intervjuer i kvalitativ forskning sker direkta, kan kostnader och tid innebära att man kan behöva intervjuar personer på ett mindre personligt sätt. En möjlighet är att använda Skype eller annan form av mjukvara. En fördel med att använda sig av Skype eller annan form av mjukvara såsom Teams och zoom, är att det ger ett visuellt element som finns närvarande som gör att de hela liknar en intervju ansikte mot ansikte.

Inför varje digital intervju noterade vi hur och var vi skulle sitta i rummet, på grund av att respondenterna inte skulle bli störda av vår bakgrund i kameran. Bryman (2018) skriver att inför en intervju som sker digitalt är det viktigt att intervjuaren hitta en plats utan störande bakgrundsljus och gärna med en neutral bakgrund för att fokuset inte ska försvinna från dig som intervjuare på något annat. Bakgrundsljudet är också viktigt, det ska vara så svagt som möjligt för att både intervjuaren och deltagaren ska kunna höra varandra (a.a.).

Det noterades att det var svårt att uppfatta när det var läge för att gå vidare till nästa fråga. En övergång som upplevdes vara enklare vid fysiska möten. Vid de digitala intervjuerna hände det fåtal gånger att man råkade prata i mun på respondenten när vi trodde deltagaren pratat färdigt. En nackdel med intervju som sker digitalt är enligt Fox & Mcedwan (2017) att samtalet kan bli osynkat vilket innebär att den naturliga responsen och kontrollen över konversationen försämras. Internetkommunikation riskerar en förhållning inom överföring av meddelande eftersom internetuppkopplingen påverkar den sociala närvaron till något sämre och skapar ett osynkroniserat samtal. Detta gör att intervjuaren saknar kontroll över konversationen och påverkar förmåga att avsluta en konversation eller reglera turtagningen.

5.4 Presentation av informanterna

I detta avsnitt kommer vi att presentera intervjupersonerna med fiktiva namn utifrån vilken arbetsplats dem arbetar på, antal år inom verksamheten samt hur många år intervjupersonerna har arbetat med personer inom autismspektrum. Därefter sammanställs resultatet om vilka hjälpmedel, utbildning, individanpassning, struktur och tydlighet, ekonomi och kommunikation som bidrar till delaktighet och självständighet för personer med autismspektrumtillstånd utifrån personalens erfarenheter på deras arbetsplatser.

Fiktiva namn	Arbetsplats	Antal år i verksamheten	Antal år i arbetet inom autismspektrumet
Lisa	Daglig verksamhet	9 år	15 år
Anna	Daglig verksamhet	1 år	7 år
Nelly	Daglig verksamhet	1 år	15 år
Maja	Arbetsförmedlingen	13 år	23 år
Sofia	Arbetsförmedlingen	7 år	7 år
Kalle	Arbetsförmedlingen	5 år	8 år

Samtliga tre intervjupersoner som arbetar på arbetsförmedlingen hade olika arbetstitlar: arbetsterapeut, fysioterapeut och handläggare. Deras gemensamma ansvar är att identifiera rätt hjälpmedel utifrån individens behov och vara länken mellan arbetstagare och arbetsgivare. Två intervjupersoner som arbetar på daglig verksamhet har arbetstitel aktivitetsledare och den ena har titeln stödpedagog. Aktivitetsledarnas gemensamma ansvar var att underlätta personer med autismspektrumtillstånd arbetsdagar genom att skapa struktur och tydlighet utifrån stöd av hjälpmedel. Stödpedagogens ansvar utmärker sig lite från aktivitetsledarens uppgift. Stödpedagoger arbetar med större uppgifter för att skapa delaktighet och öka självbestämmande och självkänslan för personer med autismspektrumtillstånd. Stödpedagogens ansvar var även att ha en roll att stödja personalen i frågor om hjälpmedel och andra som kan uppkomma i en verksamhet. Att vara en stöttande axel i verksamheten var något som ingick i stödpedagogens ansvar.

5.5 Analysgenomförande

Efter att alla intervjuerna hade genomförts samt transkriberats skrev vi ut den insamlade empirin för att börja kodningsprocessen. Rennstam och Wästerfors (2015) beskriver att kodning av material innebär att man sätter ord på vad man läser eller ser i sitt material som är av relevans för att kunna analysera materialet. Bryman (2018) hävdar att forskaren kodar för att hitta teman som är av intresse och därför behöver forskaren ha ett tolkande perspektiv för att kunna undersöka det tema som framkommit i kodningsprocessen.

Vi har valt att använda strukturell analys som innebär att forskaren har ett fokus på det som berättas, där koderna blir det centrala (Rennstam och Wästerfors 2015). Utifrån vår strukturella analys letade vi efter återkommande teman eller koder som vi ville använda oss av. I kodningsprocessen begränsade vi oss till relevanta händelser utifrån ursprungsmaterialet, vilket vi färgkoda i olika färger. Sedan kondenserade vi meningsbärande enheter för att minska texten men samtidigt behålla det vi ansåg vara mest relevant i innehållet. I kodningen uppmärksammades underkategorierna hjälpmedel, kunskap, ekonomi, tydlighet och struktur och individuella anpassningar utifrån våra huvudkategorier, delaktighet och självständighet vilket kommer vara framträdande i hela analysprocessen. Under vår kodning undersökte vi vilken betydelse dessa teman har för delaktighet

och självständighet utifrån Antonovsky teori om KASAM som ger oss en bredare kunskap om hur dessa underteman kan kopplas till delaktighet och självständighet i arbetslivet.

Bryman (2018) förklarar att kvaliteten på en undersökning utgår från reliabilitet och validitet. Men eftersom vi har gjort en kvalitativ forskning anses begreppen vara otillämpliga och istället ska man använda begreppet tillförlitlighet. Begreppet tillförlitlighet består av fyra delkriterier: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjligheten att konfirmera. Innebörden av trovärdighet handlar om att resultatet ska inbegripa både att man säkerställer att forskningen utförs i enlighet med de regler som finns samt att man rapporterar resultatet till studiens deltagare som är en del av den sociala verkligheten som studeras, för att dessa ska bekräfta att forskaren uppfattat den verkligheten på rätt sätt (a.a). I studien har vi förhållit oss till de regler och etiska överväganden som gäller på Malmö Universitet, detta har vi varit tydliga med att informera deltagarna om vårt syfte med undersökningen. Överförbarhet handlar om hur pass användbart resultatet är i andra kontexter (Backman 2018). Kriteriet överförbarhet i vår studie synliggörs genom att resultatet har studerats och visar på att begreppen hjälpmedel, delaktighet och självständighet är sammanvävda i varandra och har en koppling till varandra. Detta är framträdande utifrån alla intervjuer som genomförts där hjälpmedlet faktiskt används i olika miljöer och kontexter i arbetslivet. Även om studien har undersökt arbetsförmedlingen och daglig verksamhet i Skåne län, såg vi att flera deltagare svara liknande på en del frågor och arbetar utifrån riktlinjer som stödjer personer med autismspektrumtillstånd för att öka arbetslivskvaliteten med stöd av hjälpmedel.

Vidare beskriver Backman (2018) pålitlighet som innefattar att forskaren skapar en fullständig och tillgänglig redogörelse för alla faser i forskningsprocessen. Vi har använt oss av en analysstabell samt gett en beskrivning om hur vi har gått till väga för att studera intervjuerna, detta ökar pålitligheten i undersökningen. Genom att vi har använt oss av en analysstabell där vi har meningsbärande enhet, kondenserad meningsenhet, kodning, underkategori och huvudkategori visas en tydlighet om varför vi har kommit fram till att delaktighet och självständighet är våra huvudteman i studiens analysprocess. Backman (2018) menar att kriteriet konfirmera innebär att forskaren inte får använda personliga värderingar eller teoretiska inriktning för att påverka studie. I vår undersökning har vi försökt att bortse från egna värderingar som annars kunnat påverka vår analysprocess. Däremot har vi förhållit oss till tidigare forskning samt teori för att underbygga och visa på hur våra teman i analysprocessen är framträdande.

5.6 Forskningsetiska principer

Forskning är nödvändigt för utveckling av ny kunskap, men som forskare har man vissa krav på sig. Forskningen ska bidra till utveckling av kunskap samt förbättring av metoder, detta kallas forskningskravet (Vetenskapsrådet 2017). Vidare finns det individskyddskrav vilket innebär att ingen individ ska kränkas, skadas eller ofrivilligt tala om sina livsförhållande. Individskyddskravet går att dela upp i fyra olika huvudkrav, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet, informationskravet och nyttjandekravet (a.a.)

Vi har följt konfidentialitetskravet, samtyckeskravet och nyttjandekravet som Vetenskapsrådet lyfter. Med stöd av Vetenskapsrådet forskningsetiska principer har vi som författare meddelat vilka rättigheter våra informanter har innan deras intervjuer. Vi som författare har följt de skyldigheter som vi har utifrån Vetenskapsrådet (Vetenskapsrådet 2017). Våra informanter som var av intresse

att intervjuas ansåg vi ha rätten till att få en tidig överblick och förståelse över vårt ämne som vi undersöker och vad vi kommer att lyfta under intervjuerna. Vi meddelade till våra informanter om deras rättigheter att vara anonyma under vår undersökning, samt att de har rätten att avgöra om dem vill medverka eller inte (a.a). Våra informanter har haft rättigheter under undersökningen att avbryta sin medverkan vid ånger, och då avsäga sin medverkan i vår undersökning utifrån informationskravet. Därför fick våra informanter informationsbrev tidigt då det är viktigt att samtliga deltagare får information om undersökningens syfte och innehåll (Vetenskapsrådet 2017). Vidare har vi följt samtyckeskravet med stöd av Vetenskapsrådet, vilket innebär att informanterna ska lämna sitt samtycke för att medverka (a.a.). Att delta i vår kvalitativa studie var helt och hållet frivilligt och informanterna fick läsa informationsbrev innan dem valde att delta i studien och gav sitt samtycke muntligt. Våra informanter har även fått information att en examinerad uppsats kommer att publiceras på Malmö Universitets databas där du som deltagare eller informant aidentifieras och används inte för andra syfte, vi har utgått ifrån nyttjandekravet vilket innebär att information om våra informanter endast får nyttjas för studien och inga andra syften (Vetenskapsrådet 2017). Konfidentialitetskravet innebär att uppgifter om informanterna beläggs med sekretess (a.a). Vi har använt oss av fiktiva namn i vår uppsats, och resultatet kan därför inte kopplas till våra informanter. Användningen av fiktiva namn anser vi bidra till att våra informanter inte behöver ha en oro över att kunna bli identifierade av kollegor, chefer eller kunder. Vidare har vi haft funderingar på risker som kan uppkomma gällande sekretess. Då vi har haft tre intervjuer via zoom och teams kan det finnas en risk med våra kvalitativa intervjuer, Zoom och Teams är något som samhället har använt i stor utsträckning under Covid - 19 men för vissa är det ett nytt digitalt verktyg, detta har gjort att vi har haft tankar om risker i åtanke. Vi har skickat ut en privat länk via mejl till zoom och teams till våra informanter som ska bli intervjuade, detta gjorde vi för att minska chansen att obehöriga deltagare fick tag i länken. Vi som undersökare har endast godkänt och släppt in våra informanter som ska delta i intervjun. Vi meddelade våra informanter att allting kommer att vara anonymt och för att minska risken med att material kommer ut med deras ansikte har vi inte använt oss av videoinspelningar utan ljudfil.

6 RESULTAT OCH ANALYS

I detta kapitel kommer vi att sammanställa personalens erfarenheter som vi fick av våra kvalitativa intervjuer som genomförts med yrkesverksamma personer inom daglig verksamhet och arbetsförmedlingen. Vi kommer att presentera vårt resultat utifrån teman: Delaktighet och Självständighet. Huvudtemat delaktighet och självständighet genomsyrar framför allt inom alla citat och förtydligar hur hjälpmedel är en bidragande faktor för delaktighet och självständighet i arbetslivet. Under huvudtemat delaktighet och självständighet utformades underteman ”hjälpmedel, ”utbildning”, ”individ Anpassning”, ”struktur och tydlighet”, ”ekonomi” och ”kommunikation” Betydelsen av undertemana kommer vara i fokus för hur delaktighet och självständighet utformas och skapas med stöd av hjälpmedel i arbetslivet. Som tidigare nämnt i kapitlet forskningsetiska principer, kommer informanternas namn vara redigerade till fiktiva namn och är därför inte personalens riktiga namn.

Våra sex intervjuade befinner sig i verksamheter och arbetar med personer med autismspektrumtillstånd. Autismspektrumtillstånd är brett, vilket medför att deras behov av insatser och stöd ser olika ut. Personalen har olika titlar på sina arbetsplatser och har därför olika arbetssätt och möjligheter. Trots detta har deras personliga beskrivningar av vad hjälpmedel, självständighet

och delaktighet innebär många likartade synpunkter och liknande användning av hjälpmedel samt exempel på hur deras erfarenheter är att arbeta med personer inom autismspektrumtillstånd.

I följande avsnitt kommer våra informanternas erfarenheter om hur hjälpmedel påverkar delaktighet och självständighet för personer med autismspektrumtillstånd på arbetsplats, tolkas utifrån teorin KASAM, men även kopplas till tidigare forskning.

Vi vill även betona att undersökningen utgår ifrån sex anställda, tre från daglig verksamhet och tre från arbetsförmedlingen som arbetar inom olika kommuner runt om i Skåne län. Dessa sex erfarenheterna ger endast en lite del av erfarenheter för hur det arbetas på olika verksamheter och kan därför inte generaliseras över vilka hjälpmedel som stödjer delaktighet och självbestämmande. Däremot kan undersökningen lyfta sex professioner inom daglig verksamhet och arbetsförmedlingens erfarenheter vilket kan skapa en större inblick hur det kan se ut i andra verksamheter.

I temat delaktighet och självständighet utmärktes sex underteman: hjälpmedel, utbildning, ekonomiska resurser, struktur och tydlighet, kommunikation. Dess sex underteman har en koppling till båda huvudteman, därför kommer vi inte framföra huvudteman separat.

6.1 Hjälpmedel för en ökad delaktighet och självständighet

Utifrån vårt material visar det att majoriteten menar på att hjälpmedel faktiskt bidrar till både självständighet och delaktighet. Socialstyrelsen (2017) menar att hjälpmedel kan kraftfullt bidra till ökad delaktighet och självständighet för kvinnor och män med funktionsnedsättningar i arbetslivet (a.a.). Hjälpmedel som schema, bilduppgifter, bildmeny, tidshjälpmedel och kommunikationssystem även kallat positivt beteende stöd är hjälpmedel som visat på en stor förbättring för personer inom autismspektrumtillståndet i arbetslivet (Schall 2010). Med användning av olika hjälpmedel som stödjer personer inom autismspektrumtillstånd att främja delaktigheten och självständigheten i arbetslivet framställer vår informant Nelly:

Bilder.. Att ha ett schema med bilder för att se hur dagen ser ut, vissa kan till och med ha ord, men schema är ju det allra vanligaste för att tydliggöra hur dagen kommer se ut. Det har nog 80% av deltagarna här (Nelly).

Att använda sig av tidshjälpmedel var något alla våra informanter tog användning av ute i sina verksamheter för att stödja personer med autismspektrumtillstånd vilket Schall (2010) menar på ger en stor förbättring i arbetslivet. Sofia lyfter att det vanligaste hjälpmedlet på hennes arbetsplats är tidshjälpmedel. Sofia berättar:

Jag vill nog nämna någon slags av timer eller timestock som man sätter tid, så nu jobbar du med det här så man inte fastnar (Sofia).

Timestock är ett tidshjälpmedel som bidrar till att man vet när en aktivitet ska börja eller ta slut. Det är ett tydligt hjälpmedel som visar att tiden går ner. När tiden är ute gör timestocken ett ljud eller vibrerar utifrån vad den enskilde föredrar. Vidare menar Gentry m.fl. (2012) att hjälpmedel och tekniken utvecklas effektivt och utformas med tiden för att erbjuda personer med autism

grundläggande funktioner. Vidare skriver författaren att Personal digital assistive (PDA) som inkluderar bland annat telefoner, Ipad och är till fördel för att förstå komplexa arbetsuppgifter (a.a.). Det erbjuder ett stöd ute i arbetslivet där man minskar direkt övervakning och beroendet av andra, vilket skapar en känsla av självständighet för personer med autismspektrumtillstånd (Hill m.fl. 2013).

Vanligtvis är det mobilen eller Ipad som stöd där det finns applikationer, appar som kan användas för både kommunikation och kognitivt stöd. Påminnelser, planering och problemlösningar (Socialstyrelsen 2017). Tekniken utvecklas med åren och att ta användning av tekniska medel som hjälpmedel var något Maja betonade och berättar:

Nu är det mycket mobiltelefoner och att använda mobiltelefonens olika funktioner. Och där finns jättemycket bra appar. Så jag måste nog säga att mobiltelefonen är den pryl som jag försöker få dem att använda mer och det är en sak som man inte glömmer och alltid har med sig. Och där finns många faktiska inbyggda hjälpmedel i den som är värdefulla att ha och att kunna använda sig av i arbetet (Maja).

Bilduppgifter, bildmeny, tidshjälpmedel och kommunikationssystem ses vara effektivt för personer med autismspektrumtillstånd ute i arbetslivet (Schall 2010). Lisa berättar hennes erfarenheter om att använda sig av olika samtalshjälpmedel:

Bildstöd, stöd till tid för dem som behöver det, sociala berättelser. Serie samtal använder jag också jättemycket då det är en positivt för personer med autism när man ritar och kan förklara situationer, vi pratar inte verbalt med varandra men pratar genom att rita, skriva eller peka. Vi använder också av samtalsmatta som jag anser att vi kan använda mer (Lisa).

Vårt empiriska material visade att sex av sex informanterna tyckte att hjälpmedel var ett stöd för en ökad självständighet för personer med autismspektrumtillstånd. Men att hjälpmedel var ett stöd för delaktighet var det fem av sex informanter som höll med om detta. Den sista informanten som inte riktigt höll med var Maja och hon berättar så här:

jag vet inte om det riktigt är hjälpmedlet som gör att det är just delaktigheten som ökar, jag tänker att det är steget innan, det handlar lite om arbetsgivarna att det är arbetsgivarna som behöver bli mer villiga att anställa med personer med funktionsnedsättningar och den här problematiken (Maja).

Blomberg (2006) menar på att de är svårt att skilja på vad som faktiskt är som skapar självständighet, om det är hjälpmedel eller anpassning av miljön runt omkring. Kalle menar på att det är professionernas ansvar att personer med autismspektrumtillstånd får rätt förutsättningar i arbetslivet, Kalle lyfter att på stöd av hjälpmedel bidrar det till att personer med autismspektrumtillstånd kan leva ett liv med större möjligheter och bättre förutsättningar. Kalle berättar:

Ja, men det tycker jag att det har. Jag anser att dem får liknande möjligheter som andra att lyckas och inkluderas om dem får rätt stöd. Min upplevelse är väl att det är vårt ansvar att personerna i

frågan får det rätta stödet och att vi är till hjälp för att ge förslag på olika hjälpmedel som dem kan ansöka om (Kalle).

Som nämnts ovan av tidigare forskning så bidrar hjälpmedel till att man är i mindre behov av en fysisk person som stödjer en dagligen, Som Kalle lyfter kan man se det som att personer med autismspektrumtillstånd lyckas och får möjligheter att klara sig själva i arbetslivet. Vidare lyfter Kalle att det inte är lätt att ha kunskap om alla hjälpmedel och att det ibland uppkommer utmaningar. Kalla berättar:

Utmaningarna som kan dyka upp är väl att deltagarna kanske vill ansöka om ett hjälpmedel som hen hört från någonstans som man inte har så mycket koll på, eller ingen koll alls. Då får man kolla upp hjälpmedlet och återkomma. Där finns så mycket hjälpmedel, små till stora saker så att hålla koll på alla och dem nya är absolut en utmaning (Kalle).

Blomberg (2006) är en forskare som har studerat delaktighet hos personer med autism i daglig verksamhet. Resultatet visade att daglig verksamhet har en positiv aspekt gällande ansvar för arbetsuppgifter där man har möjlighet till stöd från personal om behovet finns (a.a). Vår informant Nelly lyfter att hjälpmedel hade ökat delaktigheten för personer med autismspektrumtillstånd om dem hade fått rätt stöd, Nelly lyfter att det finns brister i samhället för att ge dem en full känsla av delaktighet. Nelly berättar:

mm, det hade det gjort om dem hade fått rätt hjälpmedel, men tyvärr så är det ju så att är du högfungerande autism så syns ju inte ditt handikapp och du blir behandlad som precis vem som helst. Och man behöver ju dem enkla hjälpmedel som kanske ett schema som berättade vad jag ska göra under dagen så att man inte fastnar på en grej som man kan göra i 5 timmar för att man aldrig blir nöjd. Men vet man att allting ska slutföras så följer man det ju. Men jag tror inte det finns i den utsträckningen ute på arbetsplatser och då är vi ändå liksom i 2022 och vi är inte där liksom (Nelly).

6.2 Utbildning

Våra sex informanter tydliggör att utbildning av hjälpmedel en viktig del för en större kunskap och inblick i hur man använder hjälpmedlet på bästa och enklaste sätt. Informanterna från daglig verksamhet samt arbetsförmedlingen påpekar att dem var i större behov av att få stöd angående hjälpmedel då hjälpmedel förnyas och utvecklas successivt. Bohlin m.fl (2008) menar på att det är viktigt att man utvärderar hjälpmedel och metoder som använts samt att man får specialutbildningar och kurser för en ökad kompetensnivå hos personal (a.a.) Vår informant Lisa lyfter att hennes erfarenhet av verksamheten är att dem får goda möjligheter till utbildning, Lisa berättar:

Ja, vi har båda TEACCH-utbildning och utbildning i samtalsmatta, sen har vi massa grundläggande om autism som uppdateras var fem år. Detta behöves verkligen, då man glömmer bort saker, slarvar. Speciellt TEACCH-utbildning är viktigt att uppdatera var 5 år (Lisa).

I studien har vi fått fram hur två informant från dagligverksamhet upplever att TEACCH bidrar till aktivitet och delaktighet och de är överens om att TEACCH är en bra metod att använda i arbetet

med personer med autism. Däremot lyfter Lisa att det är viktigt att uppdatera sig i TEACCH - modellen. Som profession måste man arbeta hårt, ha stark arbetsmoral samt en uthållighet och göra sitt yttersta i olika sammanhang är i stor vikt för att göra TEACCH så effektivt som möjligt. Men även att man ständigt vill utveckla sina kunskaper och ha en flexibel inställning, positiv fokus, ha viljan att samarbeta och samverka med kollegor är delar som TEACCH står för (Mesibov m.fl. 2007).

Om de professionella utökar sin kunskap samt sprider det vidare till föräldrar och andra i sin omgivning kan detta stödja personer med autismspektrumtillstånd i deras sociala färdigheter, kognitiva färdigheter, ömsesidighet samt anpassningsbara färdigheter. Författarna menar att detta ökar personens självständighet och är därför i stor vikt att man anpassar utifrån varje persons behov på en enskild nivå (Myers och Johnson 2007). Det framgår i vår informant Kalles intervju att det är relativt vanligt att personalen får utbildning, det utspelar sig dock på olika sätt. Kalle berättar:

Till viss del har vi fått utbildning tycker jag ändå, det har kommit personer utifrån som är leveranser för ett hjälpmedel som kommer och föreläser för personalen om just det hjälpmedlet. Men oftast så är det en eller två i personalgruppen som har det ansvaret att lära sig för att sedan förmedla till oss andra (Kalle).

En viktig roll för en bra arbetsmiljö för personer med autismspektrumtillstånd är att arbetsgivarna skall lägga ner tid och kraft för att vara insatt och medkännande i den enskildes situation (Wing 2012). Till skillnad från Lisa och Kalle ovan framkommer det i intervjun med Anna att hon inte har tagit del av någon utbildning om hjälpmedel.

Under mitt år har jag inte fått någon utbildning om specifika hjälpmedel, men personalen som varit här längre har gått olika utbildningar om hjälpmedel som finns på plats. Just vilka utbildningar är svår att berätta för det har jag inte så mycket koll på (Anna).

För en annan personal är utbildning av hjälpmedel också mycket begränsad. Vår informant Maja poängterar att hon självlärd kring hjälpmedel. Maja berättar så här:

Nja, båda ja och nej. Ibland är det lite så här workshops som man har blivit inbjuden på där dem har visat lite olika appar, sen samtidigt så har tekniken utvecklats också, där är båda liksom bra och dåliga. Annars är det mycket att man är självlärd så någon direkt utbildning vill jag inte säga. Kring just hjälpmedel (Maja).

Matson och Konst (2014) betonar vikten av att en större villighet hos professionella leder till ökad förståelse och lära sig hur man ska bemöta denna grupp på bästa sätt (a.a.) Genom att personalen har en villighet till att lära sig hur ett hjälpmedel fungerar samt tar sin tid för att öka sin kunskap inom hjälpmedlens utveckling bidrar detta till en meningsfullhet för den som är i behov av stöd i form av hjälpmedel. Professionerna skapar engagemang som bidrar till en bättre presentation och möjlighet för personer med autismspektrumtillstånd. Vår informant Nelly lyfte många olika möjligheter i utbildning, Nelly menar på att det är lite upp till varje profession vad man är intresserad över för hjälpmedel. Under intervjun lyfter Nelly även att för mycket utbildning inte behöver vara en positiv sak utan kan skapa förvirring hos professioner. Nelly berättar:

Vi har väl gått typ TEEACH eller studie tre, det finns ju många olika kommunikation utbildningar, man kan ju gå lite utifrån ens intresse själv. Det finns ju teckenkommunikation, det använder vi också ju, det sa jag inte men det är ju ett A och O. Jag har säkert glömt jättemycket som vi använder, man använder det så ofta så man tänker inte på det, man tar det som en självklarhet. Och ibland skapar man, mycket skapas av erfarenheter, och vi har mycket hjälp i frågan specialpedagogen. Vi har ett extra resursteam på stället som många pedagoger som håller på med mer utbildning, tydliggörande och olika kommunikationshjälpmedel, där vi kan ta hjälp och råd av dem. Det finns såklart kurser och sådant man går men oftast blir det att man lär sig av varandra (Nelly).

Vidare upplever vi att Nelly visare villighet av öka sin kunskap om hjälpmedel, som Matson & Konst (2014) lyfter ovan är det viktigt att med större villighet bidrar det till ökad förståelse samt att man lär sig mer om ämnet. Vidare berättar Nelly i sin intervju:

Men det borde finnas ännu mer att gå utbildningar för det är jätteroligt. Och det finns ju jättemycket mer, men ibland kan man nästan använda för mycket så man försvårar det. Det är ju inte så att vi pratar spanska och engelska samtidigt. Så ibland kanske man blanda ihop hjälpmedel som i stället försvårar kommunikationen, för att man vill så väl men att det blir för mycket liksom. Det är en balansgång (Nelly).

Som vår informant Nelly lyfter är det ibland en balansgång när man ska sluta ta in nya eller försöka lära ut till deltagarna samt professioner om nya hjälpmedel. Löfqvist m.fl. (2005) menar på att utbudet av tekniska hjälpmedel ofta innehåller stora olika utsträckningar av hjälpmedel, det kan vara allt från lätta till väldigt komplexa hjälpmedel (a.a.). Detta bidrar till att professioner kan uppleva det som en utmaning att lära sig samt hänga med i teknikens värld.

6.3 Ekonomiska resurser

Utifrån vårt empiriska resultat visade det sig att förutsättningarna för personalens handlingsfrihet är olika från daglig verksamhet till arbetsförmedlingen. Daglig verksamhet har hårdare förhållande att hålla sig till den de ekonomiska resurser då dem får en budget som ska delas upp under en period på 12 månader. Lisa berättar:

Hjälpmedel m.m. är ifrån kommunen, vi får en pott varje år som fördelas på olika saker. Vi får inte köpa in allt som finns heller för det är rätt dyrt. Då får vi komma på egna grejer som till exempel, hur viker du ett papper på mitten rakt? Det finns inte så mycket hjälpmedel till det, så då får vi göra egna mallar var gränsen går på ett papper för mitten (Lisa).

Arbetsförmedlingen arbetar utifrån att stödja sina arbetssökande med bidrag på hundra tusen kronor. Summan av pengarna bidrar till att få rätt hjälpmedel utifrån den enskildes förutsättningar till att behålla eller få ett arbete (Arbetsförmedlingen 2019). Här var våra informanter från arbetsförmedlingen överens om att deras verksamhet sticker ut jämfört med andra verksamheter. Maja lyfter att de arbetssökande via arbetsförmedlingen ansöker om ett ekonomiskt bidrag på hundra tusen kronor och kan då köpa vilka hjälpmedel som helst. Maja fortsätter med att det inte finns några begränsningar om vilket hjälpmedel eller i den ekonomiska biten i princip. Vår informant Sofia förklarar:

Det är vårt uppdrag att kompensera för just den nedsättningen då. Så det vill säga. Det är en väldig skillnad om man jämför som jag arbetat tidigare på sjukhus och så, där har man ju bara ett visst utbud oavsett. Så att det får jag säga är generöst. Och man tänker ju att det är en win win, om deltagarna klarar att arbeta då är det ju positivt för både personen själv och samhället i stort. Samhällsekonomiskt är ju såklart en vinst och den här möjligheten att individuellt tror jag är en vinst i långa loppet även om det kostar så får man tillbaka det (Sofia).

Att kunna vara självständig innefattar att den enskilde själv ska kunna avgöra och ta beslut. Det handlar inte bara om att kunna göra det generellt utan att den enskilde faktiskt har möjligheten till att testa ut och välja det hjälpmedel som bästa sätt kompenserar funktionsnedsättningen (Socialtjänstlagen 2001:453).

Det kanske är ljudsignalen eller var det nu kan vara som personer irriterar sig på eller personen kanske tycker det ser rörigt ut på skärmen, så på något sätt får man ju prova sig fram (maja).

Till skillnad från arbetsförmedlingen så säger vår informant Anna i sin intervju att det är en kostnadsfråga om exakt vilka hjälpmedel daglig verksamhet kan köpa in. Anna berättar:

Daglig verksamhet har en summa som vi måste anpassa oss till utifrån varje år. Därför kan vi inte endast handla in allt som behövs utan en överblick av vår budget (Anna).

Ett annat problem som uppkommer inom daglig verksamhet är att deltagarna inte anser att det är ett riktigt arbete, detta kan bero på att deltagarna inte har samma rättigheter som andra ute i arbetsmarknaden samt målet att deltagarna ska få lön inte har uppfyllts (Blomberg 2006). Målet med daglig verksamhet är att stärka deltagarna arbetsförmåga och att deltagarna på sikt ska erhålla lönearbete på den öppna arbetsmarknaden (Socialstyrelsen 2021). Vår informant Nelly menar på att:

Vi har ju även deltagare som är individuell placerade på Willys typ och andra arbetsplatser men dem har ju handledare med sig från oss då och dem får ju inte full betalning. Utan det blir ju en annan lön för dem och ändå gör dem samma jobb som andra anställda. Så där känner jag att vi inte är riktigt framme. Och det är den bästa arbetskraften vi har för dem är aldrig hemma och är sjuka, dem är väldigt arbetsvilliga (Nelly).

Olsen (2009) menar på att det är kostnadseffektivt för samhället att personer med autism och intellektuella funktionsnedsättningar arbetar när dem garanteras ersättning som är låg (a.a.) Nelly fortsätter att drömmen hade varit att alla skulle ha likande ekonomi, Nelly berättar:

Här önskar jag att verkligen alla fick dem tillgångar och hjälpmedel för att kunna få en vanlig lön och kunna utföra ett arbete som många av oss andra gör. För rätt förutsättningar att göra exakt samma jobb och kunna känna sig uppskattade och delaktiga liksom. Klart dem får känna sig uppskattade idag också men någonstans så vet dem högfunderade att dem inte får samma lön som dem sidan om dig för att du har en diagnos, och det är inte rätt. Där tappar vi det lite, men jag hoppas att vi kommer dit någon dag. Det finns många jättebra

arbetsplatser också som anställer personer med olika diagnoser och handikapp men det är tyvärr för få fortfarande. och i dagsläget är det ju fler och fler som får olika diagnoser (Nelly).

Precis som Nelly påpekar, att det finns många bra arbetsplatser som vill anställa personer med olika diagnoser, däremot är det fortfarande många som misslyckas. Därför arbetar arbetsförmedlingen främst med att den mån det går föra samman dem som söker jobb med dem som söker medarbetare (Arbetsförmedlingen 2022).

6.4 Struktur och tydlighet

Tolkningar utifrån det empiriska resultatet visar att personal från daglig verksamhet och arbetsförmedling lägger stor vikt i struktur och tydlighet för deltagarna och de arbetssökande med autism. Det empiriska resultatet visar att personer med autism är behov av struktur och tydlighet i arbetslivet för att få en god hanterbarhet av sin arbetsdag. Ett av KASAMS begrepp hanterbarhet avser individens upplevelse av sina resurser för att hantera olika situationer (Antonovsky 2005). Här finns det en stor betydelse för att hjälpmedlet ska kompensera för de svårigheter individer med autism kan ha gällande struktur. Detta är till fördel då struktur skapar en tydlighet i arbetsuppgifter, vilket gör så att den enskilde har bättre förutsättningar för att kunna hantera olika arbetssituationer som kan uppkomma (Gentry m.fl. 2015).

Det som återkommer är det här med struktur, tydlighet och ja, skapa trygghet. Det är liksom det som är syftet med dessa olika hjälpmedel. Hjälpmedel är ju till för att öka individen självständighet. Det kan vara att utföra sina arbetsuppgifter på ett självständigt sätt men även att hjälpmedel kan skapa tydlighet och struktur att man vet vad som förväntas på en arbetsplats (Maja).

Vårt empiriska material visar även att med stöd av hjälpmedel kan man stödja personerna med autism med strukturen och tydligheten. Utifrån Heimann m.fl. (1995) studie om digitala hjälpmedel visade resultatet att datorn gav ett visuellt stöd som fångar uppmärksamheten, förenklar, strukturerar och erbjuder olika aktiviteter för personer med autism (a.a.). Kalle håller med att hjälpmedel bidrar till struktur på olika sätt, Kalle berättar:

Ja, men det håller jag absolut med om, hjälpmedel är ju tillför att öka individens självständighet och kunna känna att man inte behöver lika mycket mänskligt stöd utan att man kan utföra sina arbetsuppgifter på ett självständigt sätt men även att hjälpmedel kan skapa tydlighet och struktur, att man vet vad som förväntas av en på en arbetsplats. Ja, att det kan skapa lite framförhållning också, och just det här med struktur tänker jag framför allt över arbetsdagarna och arbetsveckan (Kalle).

Hjälpmedel kan bidra till att arbetsgivarna inte är i behov av att följa sina arbetstagare i varje steg under deras arbetsdag, hjälpmedel kan öppna upp en känsla av hanterbarhet för personer med autismspektrumtillstånd där dem inte är beroende av andra professioner under hela sin dag (Gentry m.fl. 2015). Vår informant Sofia berättar:

Att i stället för man behöver handledare på sin arbetsplats som stöttar upp och pushar för att nu ska vi göra det här och det här. Så kan man faktiskt ha en klocka som blipper

som säger till nu är det dags för det här. Eller någon form av system som gör att man kan strukturera upp sitt arbete på ett lättare sätt. Jag tror det frigör mycket tid för arbetsledaren och arbetshandledaren och att personen själv kan känna att jag lyckats och kan fungera på en arbetsplats precis lika bra som andra med hjälp av ett strukturerat arbete (Sofia).

Wing (2012) lyfter vikten i att kollegor ska ha tålamod för att den enskilde ska lyckas. Det förutsätter att personen ska få en känsla av att kunna känna sig självständig i arbetslivet (a.a.). Informanten Lisa lyfter under sin intervju att det krävs att man lyssnar och har tålamod för att lyckas med struktur och tydlighet. Lisa förklarar det så här:

Lyssna, tålamod. Att inte ha för bråttom för vi är bäst att lägga ord i munnen på folk. Vänta in, inte vara för snabb. Hänvisa till hjälpmedel. Och det kan låta kallt men det är ju för att personen ska bli mer självsäker i sin vardag på vad hen ska göra. Bildstöd, tydlighet” (Lisa).

Det empiriska resultatet påvisar även att struktur och tydlighet kan ha en betydande roll för att den enskilde kan känna en hanterbarhet för de arbetsuppgifter som uppkommer i arbetslivet. Det kan handla om att hjälpmedlet skapar en struktur och tydlighet som gör att den enskilde kan känna att hen har resurser för att hantera de krav som ställs där man inte upplever sig bli ett olycksosoffer för omständigheterna. Kraven på en arbetsplats kan vara otydliga arbetsuppgifter menar (Antonovsky 2005). Gillberg och Peters (2002) lyfter att struktur och tydlighet är en viktig utgångspunkt. Att arbeta strukturerat och tydligt är något vår informant Anna anser måste förbättras i verksamheter, Anna berättar utifrån sin erfarenhet på sin arbetsplats:

Detta är något som jag anser måste bli bättre då det oftast uppkommer att personalen lägger sina egna värderingar eller ändringar för att dem inte orkar en aktivitet eller anser att det inte behövs göra. Så mitt mål är att följa samma struktur som deltagarna och använda mig av korta och tydliga direkta meningar, Även att hänvisa dem till sina hjälpmedel om dem undrar eller behöver hjälp med något. Sen tänker jag att det är viktigt att förstå varje deltagare och vad dem behöver för stöd för att göra dem självständiga på arbetsplatsen. men att använda sig av rak kommunikation är något jag anser vara uppskattat (Anna).

Vidare menar Hendricks (2010) att individer med autismspektrumtillstånd inte ska känna sig påfrestande vid oförberedda handlingar och aktivitet som kan uppkomma i arbetslivet (a.a.). Här krävs det då att hjälpmedlet skapar en begriplighet för oförberedda handlingar och aktivitet för att den enskilde ska kunna handskas med osammanhängande information från omvärlden.

6.5 Individanpassning

Utifrån vårt empiriska material var det sex av sex informanter som berättade att hjälpmedlet är individanpassade utifrån den enskildes behov. Båda dagliga verksamheter och arbetsförmedlingen arbetar på bästa möjliga sätt utifrån individnivå för att stärka den enskildes möjlighet till delaktighet och självständighet. Alla informanterna framför vikten av att ett hjälpmedel bör vara individanpassat och menar på att ett hjälpmedel kanske inte fungerar för en annan. På detta vis blir de automatiskt på individnivå. Matson och Konst (2014) menar att anpassa hjälpmedel utifrån varje

enskild individ är något som är i stor vikt, men det kan vara svårt att hitta vilken metod som passar bäst för just den personen. Vår informant Nelly säger så här i intervjun om individanpassning:

Det är inget schema som ser likadant ut. Man kan inte använda ett hjälpmedel till någon annan. Såklart en timestock kan jag ju använda runt men det mest individanpassade är till en person och det är inget som kan lånas ut (Nelly).

Som vår informant Nelly påpekar är inte alla hjälpmedel endast för en individ. Tidshjälpmedel är något alla kan ta del av på en arbetsplats.

I vårt intervjumaterial framkom det vikten av att individanpassa hjälpmedlet utifrån den enskilde personen med autismspektrumtillstånd. Kalle poängterar i sin intervju att eftersom arbetsförmedlingen arbetar med att de arbetssökande får ett bidrag för att välja hjälpmedel som passar dem bäst blir det automatiskt individanpassat för varje enskild individ. Samtliga informanternas erfarenhet menar på att deras verksamheter arbetar utifrån ett individanpassat i den mån det går. Maja berättar:

När man får ett ärende så använder jag mig av den referensbank som jag har om hjälpmedel. Så börjar man med en sak som man tänker funkar jättebra i förra ärendet som jag hade som var ganska likt sen kanske det inte funkar alltid (Maja).

Myers och Johnson (2007) menar att det finns mycket kvar att lära inom vård och habilitering hos professionella (a.a.). Vår informant Anna menar på att individanpassningarna är i behov av att utvecklas och bli bättre, det är många faktorer som måste klaffa ihop för att ge rätt stöd till varje enskild individ. Anna berättar:

Där finns hjälpmedel som fattas för deltagarna där den är i behov av rätt stöd. Men jag tycker att de hjälpmedlen som finns används på en individnivå så gott det går. Det är absolut något som kan och måste bli bättre. Men det handlar om många delar som ska klicka för att personen ska ha kunskap, ork och tid för att varje individ ska få individanpassade hjälpmedel (Anna).

Nelly berättar i sin intervju att hennes erfarenhet är att individanpassat hjälpmedel är till fördel för att den enskilde ska känna sig självständig och delaktig i samhället. Vidare berättar Nelly så här:

Det är ju A och O att deltagarna kan bli eller får vara delaktiga i samhället. Och det blir ju genom hjälpmedel och kommunikation. Kommunikation och hjälpmedel finns ju överallt, men man ska ju liksom bara tänka att ta ner det till den nivån det behövs för varje individ (Nelly).

Myers och Johnson (2007) menar på att det är av stor vikt att man anpassar hjälpmedlet utifrån varje persons behov på en enskild nivå, för att kunna öka självständighet och delaktighet (a.a.). Vår informant Sofia menar på att det är inte bara till fördel för personer med autismspektrumtillstånd att få ett individanpassat hjälpmedel, Sofia menar på att:

Det är vårt uppdrag att kompensera för just den ersättningen då, så det vill jag säga. Det är en väldig skillnad om man jämför som jag har arbetat tidigare på sjukhus och så, där har man ju bara ett visst utbud oavsett. Så att det får jag säga är generöst och man tänker ju att det är en win win, om personen klarar att arbeta då är det ju positivt för båda för personen själv och samhället i stort.

Samhällsekonomiskt är det ju såklart en vinst, och den här möjlighet att individualisera tror jag är en vinst i långa loppet även om det kostar så får man tillbaka det (Sofia).

6.6 Kommunikation

Kagohara m.fl. (2012) menar att med PDA hjälpmedel kan den enskilde bli allt mer självständig eftersom den förebygger feltolkningar och konflikter mellan olika personer och att det är ett positivt stöd i sociala interaktioner för personer med autism. Det handlar om hjälpmedel ger stöd för att leverera meddelande och kommunicera (a.a.). Kommunikation ses som en viktig del för att stödja personer med autismspektrumtillstånd i deras delaktighet och självständighet i arbetslivet. Våra informanter Lisa lyfter vikten i att använda sig av kommunikation i deras intervjuer. Lisa berättar så här:

Jag jobbar mycket med tydlighet i kommunikationen. Mycket lite snack. Serie samtal använder jag också jättemycket för att kommunicera då det är positivt för personer med autism när man ritar och kan förklara situationer, vi pratar inte verbalt med varandra men pratar genom att rita, skriva eller peka (Lisa)

På vilket sätt man väljer att kommunicera lyfts på olika sätt i våra intervjuer utifrån personalens erfarenhet.

Man ger tydliga kommando med korta meningar. Min erfarenhet är att personer med autism vågar testa nya saker om man är lite mer bestämd och tydligare mot dem i kommunikationen. Det låter inte trevligt men effektivt (Kalle).

Enligt Chen m.fl. (2015) är en stor del vuxna personer med autism socialt isolerade och har upplevt jobbiga situationer i sociala sammanhang vilket har skapat social ångest.

Informanten Anna är inte fullt lika såld att hjälpmedel skulle bidra till en full självständighet, Anna berättar:

Hjälpmedel kan vara båda bra och inte. Jag en tanke att har man för mycket hjälpmedel som tar bort att man inte behöver göra så mycket. Som exempel har du ett hjälpmedel för kommunikation kan du till slut sluta kommunicera själv och endast använda hjälpmedlet som en bekvämlighet. Det kanske skapar en självständighet men också en negativ effekt. Men med rätt stöd och användning så kan hjälpmedel bidra till mycket, stödja kommunikation och underlätta i vardagen (Anna).

Sofia menar att kommunikation är en viktig del i arbetet, kommunikation innehåller många delar, att lyssna in på andra är en del av kommunikation, Sofia berättar:

Att har man öppen kommunikation får man ju ha ett bra samtal om hjälpmedlets fördelar och nackdelar, kanske prova något annat, men ändå att personen har ju ändå sin egen rätt att säga nej tack också såklart. Så det är viktigt att beakta det och inte köra över någon och tro att det här blir bra sen funkar det inte (Sofia).

Maja lyfter en annan aspekt om vikten av kommunikation. Att ha kommunikation med sina kollegor och arbetsgivare är minst lika viktigt som att kommunicera med deltagarna. Maja lyfter att dålig

kommunikation skapar stress hos personer med autismspektrumtillstånd, Därför är det av vikt att professioner har förståelse om kommunikation och arbetar förebyggande. Maja berättar:

Och att man också pratar hur man kan bemöta personen är viktigt att tänka på, jag tänker information kring funktionsnedsättning är ganska viktigt, men framför allt arbetskamrater och arbetsledaren att informera att när det sker förändringar så flagga för det i tid. Så det inte kommer som en överraskning då det kan orsaka väldigt mycket stress. Just det här att arbete med acceptans, och en ökad förståelse på arbetsplats brukar kunna ge goda resultat (Maja).

Med otydlig och osammanhängande kommunikation skapar det svårigheter att uppfatta sin omvärld, Antonovsky menar att begriplighet är en viktig del i vardagen och hur information och intryck är ordnade (Nyberg 2020).

7 DISKUSSION OCH SLUTSATS

I det här kapitlet kommer vi börja med att sammanfatta analysresultatet. Vi kommer även diskutera hur vårt metodval kan påverka studien. Vidare kommer vi diskutera analysresultatet och dess betydelse för delaktighet, självständighet och KASAM. Avslutningsvis kommer vi att redogöra vilka kunskapsluckor som behövs fyllas upp för vidare forskning.

7.1 Sammanfattning

Sammanfattningen av vår analys är vikten av att ha möjligheten till stöd i form av hjälpmedel för personer med autismspektrumtillstånd. Vi har använt oss av tidigare forskning samt våra informanternas erfarenhet. Det har framkommit att hjälpmedel är främjande för att den enskilde ska känna samt kunna öka sin delaktighet och självständighet. Informanternas svar påvisade att ett hjälpmedel kan vara av vikt i olika sociala miljöer och interaktioner. Det här har vi haft i hänsynstagande och kopplat till teorin om KASAM för att tydliggöra hur ett hjälpmedel både ökar delaktighet och självständighet, som sedan även ökar en känsla av sammanhang.

7.2 Metoddiskussion

Genom att använda oss av en semistrukturerad intervju fick vi olika svar från informanterna samt att de fick en möjlighet till att utveckla sina svar. Vår intervjuguide gav oss struktur för att hålla en gemensam utgångspunkt när det var dags för intervjutillfällena. Att använda oss av en intervjuguide som skickades ut till våra informanter tidigt i processen gav dem möjligheten att neka att vara delaktiga i vår undersökning om dem ansåg att de inte kunde besvara frågorna. Genom en semistrukturerad intervju och en intervjuguide skapade en relevans i vår studie, där det gav endast relevanta informanter som hade kunskap inom området som berörs. Detta sparade även oss tid och gav oss goda förutsättningar i vår undersökning. Genom att vi har tematiserat vårt material utifrån meningsbärande enhet, kondenserad meningsenhet, kodning, underkategori och huvudkategori har citaten inte omarbetats i analysprocess, däremot kan det uppkomma missuppfattningar då läsaren kan tolka citaten på ett annorlunda sätt som inte överensstämmer med vår uppfattning.

När vi skulle söka tidigare forskning kring vårt syfte om personalens upplevelser och erfarenheter märkte vi att forskning var begränsad. Därav gjordes en bredare sökning, detta medförde en större

mängd av artiklar. Många av dessa forskningsstudier framförde olika bidragande faktorer som kunde medföra genom att använda sig av hjälpmedel i arbetslivet. Eftersom sökningarna från början var begränsade till personalens upplevelser och erfarenheter så fick vi lägga ner mera tid för sökning vilket kunnat läggas på analysprocessen i stället.

Att vända sig direkt till deltagarna med autismspektrumtillstånd hade kunnat ge oss ett annat resultat i vår studie. Man hade förmodligen fått raka svar från deltagarnas erfarenhet och upplevelser som faktiskt är dem som är behov av stöd som hjälpmedel. En annan aspekt är att deltagarna med autismspektrumtillstånd hade fått tala fritt om hur deras upplevelser och erfarenhet är om deras självständighet och delaktighet i arbetslivet vilket hade gett oss en trovärdighet utifrån hur den enskilde känner. Att utgå från deltagarnas erfarenheter och upplevelser kan resultera i att ämnets syfte och ändamål blir tydligare för professionerna hur deltagarna och de arbetssökande med autismspektrumtillstånd ser deras stöd vilket ger möjligheter för förbättringar och djupare kunskap om ämnet för omgivningen.

Vi hade en tanke om att professionerna skulle svara utifrån verksamheternas mål även om de faktiskt inte alltid följs eller går att uppnå. Vilket kan bero på många olika faktorer i en verksamhet. Detta kan påverka tillförlitligheten i vår studie då vi inte har varit på plats för att undersöka arbetssätt eller prata direkt emot deltagarna som använder hjälpmedel utan endast förhållit oss till ordinarie personalens egna erfarenheter och upplevelser.

Under studiens process har det fortfarande rådande Coronapandemi. Därför bestämde vi oss för att fråga våra informanter om intervjutillfället ska ske via digital plattform eller på yrkesverksammas arbetsplats. Hälften av informanterna ville att intervjutillfället skulle ske digitalt vilket vi hade förståelse för. Däremot ser vi att ett intervjutillfälle i fysisk form hade varit mer passande. Detta för att vi la märke till att man inte riktigt kunde läsa av kroppsspråk m.m. som möjligtvis hade kunnat vara av vikt. Under ett intervjutillfälle skedde det problem med internetuppkoppling, detta oroade oss eftersom det hade kunnat sluta i att intervjutillfället inte överhuvudtaget kunnat genomföras.

7.3 Resultatdiskussion

Vi kan konstatera att det huvudsakliga syftet med socialpedagogiskt arbete är otroligt viktigt utifrån en individnivå men även ett samhällsperspektiv. Vi anser att det är ytterst viktigt att professioner samt omgivningen har en positiv inställning och en förståelse för ämnet. Vidare visas det i undersökning att det är ytterst viktigt att personal har en positiv och öppen inställning till att vilja lära sig om nya hjälpmedel men också att dem ska få möjligheten att bli utbildade om olika slags hjälpmedel så dem har de bästa förutsättningarna att stödja personerna med autismspektrumtillstånd på bästa sätt. Socialpedagogiskt arbete fyller en funktionell roll för att bidra till en större förståelse och kunskap för andra personer, det bidrar även till att personer med autismspektrumtillstånd får bättre möjligheter i sitt arbetsliv och mindre negativa attityder uppkommer från omgivningen.

I vår undersökning framgår det många olika typer av hjälpmedel som kan stödja individer med autismspektrumtillståndet i arbetslivet. Utifrån vår tidigare forskning uppfattar vi det som att alla hjälpmedel som diskuteras i uppsatsen har en bidragande faktor för att den enskilde ska kunna

utveckla känslor av att känna sig delaktig och självständig. Hjälpmedel som tas upp och diskuteras samt används ute i verksamheterna är till för att underlätta arbetsdagarna för personer med autismspektrumtillstånd. Det gällande bland annat tidshjälpmedel, hjälpmedel för struktur och tydlighet samt kommunikationshjälpmedel. Dessa hjälpmedel användes framför allt för att inkludera deltagarna för att öka självständigheten och delaktigheten.

Utifrån vår studie förtydligas uppmärksamheten på vilket sätt ett hjälpmedel kan bidra till en känsla av KASAM. Teorin om KASAM handlar om att den enskilde känner hanterbarhet, meningsfullhet och begriplighet i sin vardag. Här blir våra underteman: hjälpmedel, utbildning, individanpassning ekonomi, struktur och tydlighet, kommunikation viktiga då dem går att sammanlänka tillsammans med KASAM och dess betydelse i arbetslivet. Dessutom är våra huvudteman: delaktighet och självständighet en betydande roll eftersom studien visar på att dessa två huvudbegrepp är en viktig grund för att den enskilde ska kunna utveckla en känsla av KASAM. Begreppen självständighet och delaktighet menar även Antonovsky (2005) vara två viktiga grund poler för att den enskilde ska kunna utveckla en känsla av KASAM.

Utifrån de underteman som framkom i analysprocessen såg vi vara bindande till delaktighet och självständighet. Hjälpmedel, utbildning, ekonomi, struktur och tydlighet har en betydande roll för att individen ska kunna öka sin känsla av KASAM i arbetslivet. Det handlar om att underteman har en stor påverkan på hur den enskilde har möjlighet för att skapa en känsla av delaktighet och självständighet. Hjälpmedlet skapar en struktur och en tydlighet i arbetsuppgifter, vilket är till fördel för att den enskilde ska kunna känna en hanterbarhet och begriplighet och meningsfullhet i arbetslivet vilket även betonas av (Hill m.fl. 2013). Hjälpmedlet skapar en begriplighet för att den enskilde ska förstå sin uppgift eller sin situation och är insatt i det som sker. Hjälpmedlet gör därtill att den enskilde känner en hanterbarhet genom att den enskilde kan få hjälp med att strukturera och planera sina arbetsuppgifter. Den enskilde kan då uppleva att hen får det stöd för de kompensationer man har och får den hjälp man behöver. När det kommer till meningsfullhet handlar det om hjälpmedlet skapar en känsla av motivation eftersom den enskilde känner att man har hanterbarhet och begriplighet. Motivationen har ett stort värde för den enskildes prestationer, vilket betyder medverkan och delaktighet. Den enskilde känner sig meningsfull i sitt arbetsliv, att hen gör ett bra jobb och känner sig behövlig på sin arbetsplats. På grund av att den enskilde känner sig behövd samt gör ett bra arbete utvecklas en känsla av glädje och stolthet. Utifrån känslan av stolthet kanske man vågar ta nya initiativ för att ta mer ansvar. Känslan av glädje kan vara en av de faktorer som avgörande för motivation och engagemang.

Det som kommit fram av tidigare forskning är det övervägande positiva effekterna hur hjälpmedel är en bidragande faktor för en ökad självständighet och delaktighet. Det här är något som vi genom arbetet velat fördjupa oss i att förstå, vad det är hjälpmedlet kan bidra med och på vilket sätt. Enligt tidigare forskning av Morash-Macneil m.fl. (2018) och Gentry m.fl. (2015) bidrar hjälpmedlet med att stödja den enskilde gällande struktur och tydlighet för att bli självständig. Informanterna från arbetsförmedlingen håller med om detta och påpekar att det hjälpmedlet som möjliggör struktur och tydlighet. Därtill menar några av våra intervjupersoner från daglig verksamhet att professioner arbetar för att skapa en struktur och tydlighet för att underlätta för deltagaren med autismspektrumtillstånd att bli så självständig som möjligt i arbetslivet. Skillnaden är 'vem' eller "vad" det är som möjliggör, men båda professioner och hjälpmedel hjälper den enskilde för att

skapa en struktur och tydlighet som gör så att den enskilde kan känna en hanterbarhet i situationer för att sedan bli självständig.

Däremot visar vår studie på att det inte bara handlar om att hjälpmedlet skapar struktur och tydlighet som bidrar till självständighet och delaktighet. Det handlar bland annat om professionernas kunskap om hur ett hjälpmedel fungerar kan öka delaktigheten och självständigheten. Myers och Johnson (2007) syftar på att professioner har mycket kvar att lära gällande att arbeta med hjälpmedel och personer med autismspektrumtillstånd. Forskningen visar även på de professioner som har kunskap kring hur ett hjälpmedel fungerar enklare kan öka möjligheterna för den enskilde att bli delaktig i olika aktiviteter samt självständig inom olika beslut. Det krävs däremot att den enskilde känner en känsla av sammanhang. Känner inte den enskilde att hen har någon meningsfullhet i aktiviteterna så kommer förmodligen inte individ vilja vara delaktig i aktiviteten. Det finns inte någon känsla av motivation eller engagemang för att delta. Här blir KASAM framträdande.

Kommunikationen är även en viktig komponent för att öka delaktigheten och självständigheten, detta stödjer inte bara tidigare forskning utan våra informanter menade på att kommunikation är en viktig del av sitt arbete på olika plan. Att kommunicera med personer med autismspektrumtillstånd kan göras på olika sätt, men kan ta stöd av olika hjälpmedel som till exempel, samtalsmatta, rita eller använda sig av tecken. En annan viktigt aspekter är att kommunikationen mellan kollegor och arbetsgivare är rak och tydlig för att ha förståelse och respekt för varandra och sättet man arbetar på. Detta kan skapa en trygghet hos personer med autismspektrumtillstånd att veta att professionerna arbetar tillsammans och inte emot varandra. Hjälpmedlet ger ett bra stöd för förståelse inom kommunikationen. Genom tydliggörande pedagogik och hjälpmedel som stödjer kommunikationen skapar en känsla av begriplighet för den enskilde med en låg KASAM. Det stödjer en tydlig kommunikation för vad som ska göras, hur det ska göras och när det ska göra.

Slutsatsen i vår undersökning visar på att professionerna upplever att det var en utmaning att hitta rätt hjälpmedel då marknaden är så stor, att ha kunskap om varje hjälpmedel sågs också som en utmaning och nästintill omöjligt. En positiv faktor var att majoriteten av våra informanter har fått någon slags utbildning av hjälpmedel eller har andra på arbetsplatsen som är till stöd om man har frågor angående ett hjälpmedel. Tålmod för att lära sig hur ett hjälpmedel fungerar är något som är i stor vikt för att möjliggöra de bästa förutsättningar för den enskilde, de gäller förutsättningar för att öka delaktighet och självständighet. Våra professioner har lyft om dåliga attityder som kan uppkomma hos arbetsgivare och kollegor men även ute i samhället vilket bidrar till att personer med autismspektrumtillstånd har svårare att få jobb samt kan uppleva en känsla av isolering och ångest. Vi anser att med en större kunskap av ämnet och personer med autismspektrumtillstånd minskar de dåliga attityderna och i stället ökar det möjlighet för personer med autismspektrumtillstånd att vara en del av arbetslivet och behåller anställning. Undersökning visar även på att det skiljer sig hur våra informanter arbetar med deltagarna och de arbetssökande. Personalen på daglig verksamhet arbetar nära och upp till varje dag måndag - fredag med sina deltagare. Arbetsförmedlingens mål är att med deras stöd hjälpa de arbetssökande vidare ut i den öppna marknaden efter antal möten. Vi kunde även se hur det skiljer sig i den ekonomiska biten mellan våra valda verksamheter. På grund av att arbetsförmedlingen har ett större utbud kan den enskilde få möjlighet till att hitta ett rätt hjälpmedel lättare. På grund av att den enskilde har det "rätta" hjälpmedel som kompenserar för funktionsnedsättningen möjliggör det en ökad delaktighet

och självständighet. Den ekonomiska förutsättningen gör att den enskilde kan bli delaktig och självständig på ett annat vis än vad det skulle vara om den enskilde fick tillgång till ett hjälpmedel som inte egentligen kompenserar för funktionsnedsättningen.

7.4 Vidare forskning

För vidare forskning kring hjälpmedel upplever vi att det finns mycket mer att hämta. Det skapas och uppdateras nya hjälpmedel successivt. Vi anser att det finns stora luckor på forskning som vänder sig till personer med autismspektrumtillstånd samt professionens erfarenheter och upplevelser på arbetsplatser samt hur dem ser på vilken påverka hjälpmedel kan ha för en ökad självständighet och delaktighet.

Att hitta tidigare forskning om daglig verksamhet samt arbetsförmedlingen upplevde inte vi som något enkelt. Vilket är både chockade och intresseväckande. Vi tolkar att det har med att göra att daglig verksamhet har ett annat namn runt omkring i världen och att Sveriges forskning om daglig verksamhet är ett begränsat utbud. Att hitta tidigare forskning om Arbetsförmedling utifrån vårt ämne samt delaktighet och självständighet var inget vi hittade. Vilket man kan fråga sig hur det kommer sig, Vi anser att det är ett ämne som behövs utvecklas då arbetsförmedlingen faktiskt arbetar med deltagare som har autismspektrumtillstånd och stödjer dem att komma ut i arbetslivet. Att där finns forskning om attityder mot arbetsförmedlingen hittade vi en hel del om, men vi anser att där är ett glapp som inte innehåller information om vårt ämne. Vi anser att det finns stora luckor på forskningen om de ekonomiska resurserna om våra verksamheter. Vi hittade ingen tidigare forskning om de ekonomiska resurser som verksamheten tar del av vilket gav oss begränsningar i vissa delar av vår undersökning. Vi anser att detta är ett ämne som bör utvecklas och lyftas i vidare forskning för att få en större inblick i vilka ekonomiska möjligheter olika verksamheter har.

Som tydligt nämnt under arbetets gång så lyfter vår undersökning personalens erfarenhet och inte personerna med autismspektrumtillstånd. Som läsarna av detta examensarbete är det därför bra att ha i åtanke att detta är personalens upplevelser och inte deltagarnas eller de arbetssökande. Personerna med autismspektrumtillstånd kanske har andra erfarenheter och uppfattningar om hur deras möjligheter är till hjälpmedel är samt hur dem anser att deras självständighet och delaktighet är i arbetslivet. Med denna anledning har vi även diskuterat att det hade varit av intresse att intervjua deltagarna och dem arbetssökande med autismspektrumtillstånd för att få deras upplevelse om hur verksamheter faktiskt stödjer dem till delaktighet och självständighet men stöd av hjälpmedel.

Vi är även glada att restriktionerna har minskat så vi har haft möjlighet att intervjua tre personerna på plats och att vi har haft möjligheter att använda oss av Zoom och teams under dem andra tre intervjuerna. Som nämnt innan hade det varit intresse i vidare forskning om man hade fått möjlighet att intervjua alla sex på plats. Dock har vi en stor förståelse över att det är väldigt smidigt att ta användning av Zoom och teams om man är en bit ifrån varandra samt det sparas tid för båda informanterna och vi som gör undersökningen.

REFERENSER

Antonovsky, Aaron (2005) *Hälsans mysterium*. Stockholm, Nature och kultur AB.

Andersson J, Ahlstrand T (2014) ”Struktur och samspel med stöd av pekplattan” >
<https://www.spsm.se/globalassets/kurser-och-konferenser/struktur-och-samspel-med-stod-av-pekplattan.pdf> < HTML (2022-03-18)

American Psychiatric Association, (2015) *MINI-D 5: diagnostiska kriterier enligt DSM-5*. Stockholm: Pilgrim Press.

Arbetsförmedlingen (2019) *Vissa förutsättningar inför reformeringen av Arbetsförmedlingen Rapportering i enlighet med regeringsuppdrag* >
<https://arbetsformedlingen.se/download/18.47a458fb16df81b9133207b/1572604962796/vissa-forutsattningar-reformeringen-arbetsformedlingen.pdf> < HTML (2022-04-06)

Arbetsförmedlingen, (2022) *Vårt uppdrag*. ><https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/vart-uppdrag> < HTML (2022-03-28)

Axeheim K, (1999) *En annan verklighet- om barn med autism*. Täby: Sama.

Backman J, (2018) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur AB.

Baldwin S, Costley D, Warren A, (2014) Employment activities and experiences of adults with high-functioning autism and Asperger’s disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, Vol. 44, 2440–2449.

Bejerot S, (2016) *Autismspektrum och ADHD hos vuxna*. I: Herlofson J, Ekselius L, Lundin A, Mårtensson B, Åsberg M, (Red.) *Psykiatri*. (2nd edition.) Lund: Studentlitteratur.

Blomberg B, (2006) *Inklusion en illusion? Om delaktighet i samhället för vuxna personer med utvecklingsstörning*. HTML > <http://umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A144476&dswid=-3982> < (2022-03-25)

Bohlin G, Bromark G, Granat T, Haglund N, Sjöholm-Lif E, Zander E, (2008) *Mångsidiga intensiva insatser för barn med autism i förskoleåldern*. >
http://habilitering.se/sites/habilitering.se/files/rapport_evidensbaserad_habilitering. < HTML (2022-04-13)

Bryman A, (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB.

Capo C L, (2001) Autism, employment, and the role of occupational therapy. *Department of Occupational Therapy Department of Occupational Therapy, Eastern Kentucky University, Richmond, USA*, 16, 201-207.

- Chen Y, Bundy A, Cordier R, Chien Y, Einfeld S, (2015) The Experience of Social Participation in Everyday Contexts Among Individuals with Autism Spectrum Disorders: An Experience Sampling Study. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46, 1403-1414.
- Christoffersen L, Johannessen A, (2015) *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Eaves C-E. & Ho H-H, (2008) Young adult outcome of autism spectrum disorders. *Department of Pediatrics, University of British Columbia*, 38, 739-747.
- Eriksson M, Winroth J, (2015) Hälsa och hälsofrämjande. I: Eriksson M, (Red.) *Salutogenes - om hälsans ursprung*. Stockholm: Liber.
- Fox J, McEwan B, (2017) Distinguishing technologies for social interaction: The perceived social affordances of communication channels scale. *Communication Monographs*, 83, 298-318.
- Gentry T, Lau S, Molinelli A, Fallen A, Kriner R, (2012) The Apple iPod Touch as a vocational support aid for adults with autism: Three case studies. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 37, 75-85.
- Gentry T, Kriner R, Sima A, Macdonald J, Wehman P, (2015) Reducing the Need for Personal Supports among Workers with Autism Using an iPod Touch as an Assistive Technology: Delayed Randomized Control Trial. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45, 669-684.
- Gillberg C, Peeters T, (2002) *Autism: medicinska och pedagogiska aspekter*. Stockholm, Cura.
- Heimann M, Nelson E-K, Tjus T, Gillberg C, (1995) Increasing Reading and Communication Skills in Children with Autism Through an Interactive Multimedia Computer Program. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 25, 459-480.
- Hendricks D, (2010) Employment and adults with autism spectrum disorders: Challenges and strategies for success. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 32, 125-134.
- Hill A D, Brigman E H, Belcher L, Renner S, Stephens B, (2013) The Apple iPad as an Innovative Employment Support for Young Adults with Autism Spectrum Disorder and Other Developmental Disabilities. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*, 44, 28-37.
- Kagohara M-D, Van der Meer L, Ramdoss S, O'Reilly F-M, Lancioni E-G, Davis N-T, Rispoli M, Lang R, Marschik B-P, Sutherland D, Green A-V, Sigafos J, (2012) Using iPods and iPads in teaching programs for individuals with developmental disabilities: A systematic review. *Research in Developmental Disabilities*, 34, 147-156.
- Karlsson T, Classon E, Rönnerberg J, (2014) Kunskapssammanställning. Den hjärnvänliga arbetsplatsen – kognition, kognitiva funktionsnedsättningar och arbetsmiljö.
><http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:790983/FULLTEXT01.pdf>< HTML (2022-03-28)
- Larsson, P-O (2006) *Arbetsplatskultur, socialt stöd och arbetets mening – Anställning med lönebidrag och*

daglig verksamhet för person med intellektuella arbetshandikapp. Göteborg: Institutionen för socialt arbete Göteborgs universitet.

Lindqvist R, (2021) *Funktionshinder i välfärdssamhället*. Malmö: Gleerups.

Lorenz D, (2018) *Stress och psykisk ohälsa hos elever med autism*. Stockholm: Gothia Fortbildning AB.

Lundin L, Möller N, (2012) *Kognitiva funktionsstörningar*. I: Lundin L, Mellgrens Z, (Red.) *Psykiska funktionshinder: stöd och hjälp vid kognitiva funktionsnedsättningar*. Lund: Studentlitteratur.

Löfqvist C, Nygren C, Széman Z, Iwarsson S, (2005) Assistive devices among very old people in five European countries. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 12, 181-192.

Lövgren V, (2013) Villkorat vuxenskap: levd erfarenhet av intellektuell funktionshinder, kön och ålder. Umeå, *Institutionen för socialt arbete*, Umeå universitet.

Mattson T, Bernhard D, (2021) *AUTISMSPEKTRUMTILLSTÅND*.

I: Kilman L, Andin J, Hua H, Rönnberg J, (Red.) *Att leva som alla andra. Ett biopsykosocialt perspektiv på funktionsnedsättningar och funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur AB.

Matson J-L, Konst M-J, (2014) Early intervention for autism: Who provides treatment and in what settings. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 8, 1585–1590.

Mesibov, B-G, Shea V, Schopler E, (2007) TEECH vid autismspektrumstörning hos barn och vuxna. Lund, Studentlitteratur AB.

Mineur T, Tideman M, Mallander O, (2017) Self advocacy in Sweden – an analysis of impact on daily life and identity of self-advocates with intellectual disability. *Cogent Social Sciences*, 3, 1-16.

Morash-Macneil V, Johnson F, Ryan B-J (2018) A Systematic Review of Assistive Technology for Individuals With Intellectual Disability in the Workplace. *Journal of Special Education Technology*, 33, 15-26.

Myers S-M, Johnson C-P, (2007) Management of Children With Autism Spectrum Disorders. *Pediatrics*, 120, 1162-1182.

Nord K-D, Stancliffe J-R, Nye-Lengerman K, Hewitt S-A, (2016) Employment in the Community for People With and Without Autism: A Comparative Analysis. *Research In Autism Spectrum Disorders*, 24, 11-16.

Nyberg G, (2020) *Lixom.. Att jag har en fri vilja. Brukarens självbestämmande i gruppboende och personlig assistans inom LSS*. Malmö: Fakulteten för hälsa och samhälle, Malmö universitet.

Olsen T, (2009) Vesjoner av arbeid. Dagaktivitet og arbeid etter avviklingen av institusjonsomsorgen. Uppsala: Uppsala Universitet.

Om stöd och service till vissa funktionshindrade, 1992/93:159.

Ohl A, Sheff G-M, Little S, Nguyen J, Paskor K, Zanjirian A, (2017) Predictors of Employment Status Among Adults with Autism Spectrum Disorder. *TIDSKRIFTSNAMN Work*, 56, 345-355.

Rennstam J, Wästerfors D, (2015) *Från stoff till studie: om analysarbete I kvalitativ forskning*. Lund, Studentlitteratur AB.

Sauer L-A, Parks A, Heyn C-P, (2010) Assistive technology effects on the employment outcomes for people with cognitive disabilities: A systematic review. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 5, 377–391.

Schall M C, (2010) Positive behavior support: Supporting adults with autism spectrum disorders in the workplace. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 32, 109-115.

Schopler E, Mesibov B-G, (2000) Cross- cultural priorities in developing autism services. *International Journal of Mental Health*, 29, 3-21.

Shier H, (2001) Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. *A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child*. *Children & Society*, 15, 107-117.

Socialtjänstlag, 2001:453.

Socialstyrelsen, (2011) *Bostad med särskild service och daglig verksamhet. En forskningsöversikt* > <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2011-2-6.pdf> < HTML (2022-03-09)

Socialstyrelsen (2022) *Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa*. > <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/klassifikationer-och-koder/2022-1-7716.pdf> < HTML (2022-04-11)

Socialstyrelsen, (2021) *Daglig Verksamhet, LSS*. > <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/funktionshinder/daglig-verksamhet-lss/> < HTML (2022-03-09)

Socialstyrelsen, (2017) *Vägar till delaktighet. Kunskapsstöd för socialtjänsten om arbete med stöd och service enligt LSS*. > <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2017-12-21.pdf> < HTML (2022-03-08)

Taylor J-M , Rosenqvist A-M, Larsson H, Gillberg C, D'Onofrio M-B, Lichtenstein P, Lundström S, (2020) *Etiology of Autism Spectrum Disorders and Autistic Traits Over Time*. *JAMA psychiatry*, 77, 936–943.

Tideman M, Hurtig P, Holmbom M, Heyda D, Samuelsson F, Skarp J, (2015) *Långsiktiga effekter? Personer med funktionsnedsättning och deras etablering på arbetsmarknaden med stöd av Supported Employment: en uppföljning ur arbetstagarperspektiv*. Solna: MISA, Högskolan i Halmstad.

Tomczak T-M, (2021) Employees With Autism Spectrum Disorders in the Digitized Work Environment: Perspectives for the Future. *Journal of Disability Policy Studies*, 31, 195-205.

Van Bourgondien E-M, Reichle C-N, Schopler E, (2003) Effects of a Model Treatment Approach on Adults with Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorder*, 33, 131-140.

Vetenskapsrådet, (2017) *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet. HTML > <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html> < (2022-04-10)

Volkmar F, Pauls D, (2003) Autism. *The Lancet*, 362, 1133-1141

Wahlund L-O, Nilsson C, Wallin A, (2011) *Kognitiv medicin*. Stockholm: Norstedts.

Wennberg B, Kjellberg A, (2010) Participation when using cognitive assistive devices - from the perspective of people with intellectual disabilities. *Occupational Therapy International*, 17, 168-176.

Wehman P, Brooke V, Brooke M-A, Ham W, Schall C, McDonough J, Lau S, Seward H, Avellone L, (2016) Employment For Adults with Autism Spectrum Disorders: A Retrospective Review of a Customized Employment Approach. *Research In Developmental Disabilities*, 53-54,5361-72.

Wing L, (2012) *Autismspektrum: handbok för föräldrar och professionella*. Lund: Studentlitteratur AB.

BILAGA 1

INFORMATIONSBREV

Projektets title: En kvalitativ studie om hjälpmedel och stödåtgärder på dagligverksamhet	Datum: 2022-03-20
Studieansvariga: Felizia Möller & Louise Rosenlind	Studerar vid Malmö universitet, Fakulteten vid hälsa och samhälle, 205 06 Malmö, Tfn 040- 6657000 Utbildning: Socialpedagogiskt arbete inom funktionshinderområdet, 180hp Nivå: Kandidatnivå

Hej!

Vi heter Louise Rosenlind och Felizia Möller och är studerande inom programmet socialpedagogiskt arbete inom funktionshinderområdet vid Malmö universitet, 180 hp på uppsatsen. Handledare under vårt examensarbete är Hanna Egard som kan nås på hanna.egard@mau.se eller telefon 040-665 74 66

Syfte: Syftet är att undersöka personalens upplevelse och erfarenheter av hjälpmedels betydelse för att stödja självständighet och delaktighet för personer inom autismspektrumet i arbetslivet.

Frågeställningar:

- Vilka hjälpmedel kan erbjudas ute i arbetslivet för att stödja individer inom autismspektrumet?
- På vilket sätt bidrar hjälpmedel till ökad delaktighet och självständighet ute i arbetslivet?
- Vilka utmaningar kan uppkomma utifrån ett personalperspektiv gällande hjälpmedel ute i arbetslivet?

Urval: Studien vänder sig till dig som arbetar inom kommunala arbetsplatser med inriktning på personer inom autismspektrumet.

Genomförande: Undersökningen kommer att genomföras av semistrukturerade intervjuer, intervjuerna kommer att genomföras på valfri plats utifrån deltagarnas önskemål. Intervjuerna kommer ha tidsramen mellan 60-90 minuter.

Frivillighet: Ditt deltagande i studien är **helt frivilligt**. Du kan med andra ord både tacka ja och nej till att medverka. Du kan även när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Konfidentialitetskrav: Konfidentialitet eftersträvas genom att obehöriga inte får ta del av materialet. Allt material kommer att förstöras efter examination samt förvaras enbart för oss som är undersökningsledare. Examinerad uppsats kommer att publiceras på Malmö Universitets databas där du som deltagare eller informant avidentifieras så att det inte går att koppla resultatet till dig.

Nyttjanderätt: En godkänd uppsats kommer att publiceras på Malmö Universitet databas DIVA.

*Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning.
Med vänliga hälsningar, Louise Rosenlind & Felizia Möller*

Vid frågor: Mejla

Louise Rosenlind på Louiserosenlind@gmail.com

Felizia Möller på Fialina65@hotmail.com

BILAGA 2

Intervjuguide

Bakgrund

Hur gammal är du?

Vilken verksamhet arbetar du på?

Kan du berätta hur länge du har arbetat på denna arbetsplats?

Hur länge har du arbetat med individer inom autismspektrumet?

Verksamhetsstruktur

Vad har du för tjänstetitel på din arbetsplats?

Kan du berätta hur länge du har arbetat på denna arbetsplats?

Vad gör du i ditt dagliga arbete som stödjer personer inom autismspektrumet?

Vilka hjälpmedel använder ni er av i denna verksamhet för personer inom autismspektrumet?

Vilket hjälpmedel anser du som personal använts mest?

Yrkeserfarenhet

Har du fått någon kunskap av utbildning eller kunskap hur du använder dessa hjälpmedel?

Tidigare forskning visar att hjälpmedel har en positiv påverkan på personer inom autismspektrum på arbetsplats, vad är din upplevelse inom detta?

Vilka utmaningar och fördelar upplever du som personal kan uppkomma när det gäller användning av hjälpmedel?

Upplever du att hjälpmedlen är individanpassade utifrån varje deltagares behov?

Självständighet och delaktighet

Anser du att hjälpmedel bidrar till en ökad självständighet? - på vilket sätt?

På vilket sätt arbetar du som personal med stöd av hjälpmedel för att deltagarna ska ha bästa möjlighet för självständighet i arbetslivet?

Forskningen visar på att personer inom autismspektrum inte har samma förutsättningar gällande delaktighet i arbetslivet, anser du att hjälpmedel bidrar till en ökad delaktigheten i arbetslivet? – varför?

Övrigt

Är det något du skulle vilja förändra i stödet till personer inom autismspektrumet om du hade haft möjlighet?